

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MILLI MƏCLISİNƏ
SEÇKİLƏR**

07 noyabr 2010-cu il

**SEÇKİLƏRİN NƏTİCƏLƏRİ İLƏ BAĞLI
YERLİ VƏ BEYNƏLXALQ
TƏŞKİLATLARIN MÖVQEYİ**

Bakı - 2010

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA)

Tərtib edən:

MƏHƏRRƏM ZÜLFÜQARLI

AVCIYA Seçki Qərargahınınin rəhbəri

Mündəricat

I. Yerli təşkilatların parlament seçkilərinin
nəticələrinə münasibəti

II. Beynəlxalq təşkilatların seçkinin nəticələri ilə
bağlı mövqeyi

I. YERLİ TƏŞKİLATLARIN PARLAMENT SEÇKİLƏRİNİN NƏTİCƏLƏRİNƏ MÜNASİBƏTİ

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyasının (AVCIYA) Milli Məclisə 7 noyabr 2010–cu il tarixdə keçirilmiş seckilərlə əlaqədar BƏYANATI

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA) Milli Məclisə seçkilərin daha demokratik və şəfəf keçirilməsi, seçki praktikasının təkmilləşdirilməsinə yaxından kömək göstərmək məqsədilə 106 dairənin 4400 məntəqəsində seçkiləri müşahidə etmişdir. Bu işin təşkili prosesində regionlarda 43 təlimçinin iştirakı ilə 73 seminar keçirilmiş, “Müşahidəçilər üçün yaddaş” kitabçası 5 min tirajla nəşr edilərək paylanmışdır.

02 noyabr 2010 – cu il tarixdə “Aralıq hesabat” ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. (Hesabat və digər nəşrlərlə www.avciya.az saytında tanış olmaq olar.)

AVCIYA Seçki Qərargahının üzvləri seçki ərəfəsi Avropa İttifaqı, Avropa Şurası və ATƏT- in Bakı ofisi ilə əməkdaşlıq etmiş, beynəlxalq müşahidə missiyaları ilə görüşlər keçirmiş, geniş fikir mübadilələri aparmışlar.

Seçki günü səsvermənin gedişi, seçicilərin səsvermədə iştirakı ilə bağlı ilkin məlumatlar gün ərzində 5 dəfə (saat 10-30, 12-00, 15-00, 17-00 və 19-00-da) AVCIYA Seçki Qərargahında fəaliyyət

göstərən operatorlar tərəfindən toplanıb, ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. Bundan başqa assosiasiya seçki günü saat 21- 00 seçkinin nəticələri ilə bağlı özünün ilkin məlumatını ictimaiyyətə çatdırıb. Noyabrın 20 - si isə yekun hesabat ictimaiyyətə təqdim olunacaq.

Seçki günü ölkə üzrə bir sıra məntəqələrdə müşahidəçilərin qeydiyyatdan keçməsi, səsvermə və səslərin sayılması prosesində bəzi qanun pozuntuları müşahidə olunmuşdur. Bundan başqa bəzi məntəqələrdə müşahidəçilər üçün ayrılmış yerlərin düzgün seçilməməsi müşahidənin aparılmasına müəyyən çətinliklər yaratmışdır. Bu cür bir sıra faktlarla əlaqədar AVCIYA hüquqşünasları müvafiq tədbirlər həyata keçirirlər. Lakin qeydə alınmış bu qanun pozuntuları çox az sayda məntəqələri əhatə etdiyindən seçkinin nəticələrinə təsir etmək dərəcəsində olmamışdır.

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA) Milli Məclisə 7 noyabr 2010 – cu il tarixdə keçirilmiş seçkilərin Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurası qarşısında götürdüyü öhdəliklərə uyğun olaraq şəffaf və ədalətli keçdiyini, seçki mühitinin əvvəlki parlament seçkilərindən daha demokratik və konstruktiv olduğunu vurğulayır, bu seçkilərin vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda, Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında mühüm mərhələ olduğunu bəyan edir.

***Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım
Assosiasiyası (AVCIYA)***

Seçki Qərargahının rəhbəri Məhərrəm Zülfüqarlı

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnşafına
Yardım Assosiasiyası

**Azərbaycan Respublikasında 07 noyabr 2010-cu il
tarixdə keçirilmiş Milli Məclisə seçkilərin
Uzunmüddətli Müşahidəsinin nəticələrinə dair**

YEKUN HESABAT

20 noyabr 2010-cu il

**I. Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım
Assosiasiyası (AVCIYA) haqqında məlumat**

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA) 2004-cü ildən başlayaraq hazırkı dövrə qədər keçirilmiş seçkilərin və 2009 – cu ilin 18 mart referndumunun monitorinqini həyata keçirib. Bundan başqa AVCIYA Azərbaycan Respublikasının tarixində ilk dəfə olaraq 2004 – cü il bələdiyyə seçkilərində “exit-poll” tədqiqatını təşkil edib.

Assosiasiya Milli Məclisə seçkilərlə bağlı namizədlərin irəli sürülməsi, onların MSK – ya müraciətləri, imza toplama kampaniyası və qeydə alınma proseduru, seçici siyahıları, seçki ilə bağlı qanunverici baza, Milli Məclisə seçkilər ərəfəsində ölkədəki ictimai - siyasi mühit, MSK, DSK və MnSK- ların fəaliyyəti, təşviqat kampaniyası və seçki gününün monitorinqinin təşkili kimi geniş miqyaslı fəaliyyət həyata keçirib.

Assosiasiya Azərbaycan Respublikasında 07 noyabr 2010 – cu il tarixdə keçirilən Milli Məclisə seçkilərin Uzunmüddətli Müşahidəsinin nəticələrinə dair (08 sentyabr – 02 noyabr 2010-cu il)

aralıq hesabat hazırlayaraq ictimaiyyətə təqdim edib. (bax. www.avciya.az)

Assosiasianın yekun hesabatı isə parlament seçkiləri ilə bağlı təşkilatın gördüyü işləri və seçkilərin nəticələrinə dair son və qəti mövqeyini özündə əks etdirir.

II. Qisa icmal

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra 1995, 2000, 2005 –ci illərdə Milli Məclisə seçkilər keçirilib. 1995 və 2000 – ci il seçkilərində 100 millət vəkili mojaritar, 25 millət vəkili isə proporsional sistem üzrə seçilmişdir. 2005 – ci il seçkiləri və 2006 – cı ildə bəzi dairələrdə keçirilmiş təkrar seçkilər tam mojaritar sistem üzrə aparılmışdır. Milli Məclisə 2010 – cu il seçkiləri də tam mojaritar sistem üzrə aparılıb.

Milli Məclisə deputatlar 125 tək mandatlı seçki dairəsindən beş illik müddətə seçilir. Əvvəlki parlament seçkiləri 2005-ci ilin noyabr ayında keçirilmişdi. Konstitusiyaya uyğun olaraq, seçkilər noyabr ayının ilk bazar günü keçirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 3 sentyabr 2010-cu il tarixli sərəncamı ilə Milli Məclisə növbəti seçkilər 2010-cu il noyabrın 7-nə təyin edilib və həmin vaxtda da keçirilib.

2005-ci ildə təşkil olunmuş Mərkəzi Seçki Komissiyası, dairə seçki komissiyaları və məntəqə seçki komissiyalarının tərkibi Milli Məclisdə çoxluqda olan partiyaların, azlıqda olan partiyaların və bitərəflərin nümayəndələrindən təşkil olunub. Mərkəzi Seçki Komissiyası 18, dairə seçki komissiyaları 9, məntəqə seçki komissiyaları isə 6 üzvdən ibarətdir.

Milli Məclisə seçkilər 2003-cü ildə qəbul edilmiş Seçki Məcəlləsi ilə keçirilir. Seçki Məcəlləsinə 2005, 2008 və 2010-cu illərdə əlavə və dəyişiklər edilib. Əlavə və dəyişiklərdə ATƏT /DTİHB və Avropa Şurasının Venesiya Komissiyasının tövsiyələrinin bir

qisminin nəzərə alınsa da, bir qismi hələ də müzakirə obyektinə olaraq qalır. Seçki Məcəlləsinə dəyişikliklə seçki kampaniyasının müddəti 120 gündən əvvəlcə 75 günə, sonradan isə 60 günədək endirilib, təşviqat müddəti 60 gündən 28 günə, sonra isə 23 günə qədər azaldılıb. Namizədin qeydiyyatı üçün depozit və namizədlərə dövlət vəsaitinin ayrılması ləğv edilib.

Bu il keçirilmiş parlament seçkiləri ərəfəsi qadınların fəallığının artması müşahidə olunur. Son bələdiyyə seçkilərində də qadınların seçkilərdə fəallığı əvvəlki seçkilərə nisbətən xeyli artıq olmuşdur. Bunun da nəticəsində bələdiyyələrdə qadınların təmsilçiliyi 4 faizdən 28 faizə qədər yüksəlib. Bu amil yeni parlamentdə də qadınların təmsilçiliyinin xeyli artacağı etimalını irəli sürməyə imkan verir. Azərbaycanda Parlamentində qadınların təmsilçiliyi 1975- ci ildə 37,8 %, 1980 - ci ildə 39,8 %, 1985 - ci ildə 39,8 %, 1990 -cı ildə 4,3 %, 1995 - ci ildə 12,1%, 2000 –ci ildə 10,7 %, 2005- ci ildə 10,5 %, 2006 -cı ildə 11,2 % təşkil edib. 2010 – cu il parlament seçkilərinin nəticələrinə görə Milli Məclisdə qadınların təmsilçiliyi 19 % təşkil edir ki, bu da əvvəlki seçkilərə nisbətən qadınların fəallığının artmasının nəticəsidir.

III. Giriş

Parlament seçkisi qabağı mühiti 2005 – ci il parlament seçkiləri ərəfəsi mühitlə müqayisədə daha konstruktiv qiymətləndirmək olar. Milli Məclisin 8 oktyabr 2010 iclasında Mərkəzi Seçki Komissiyasının tərkibində uzun müddət boş olan 3 yerdən birinə Müsavat Partiyasından, birinə BAXCP-dən, digərinə isə bitərəfləri təmsil edən yeni üzvlərin təsdiq edilməsi də bunu sübut edir.

Parlament seçkiləri ərəfəsi ATƏT – in Bakı ofisinin müsbət fəaliyyəti xüsusi qeyd edilməlidir. Bu beynəlxalq qurum Bakı Şəhər İcra hakimiyyəti ilə birlikdə sərbəst toplaşma azadlığı ilə bağlı birgə işçi qrupu təşkil etmiş, İcra Hakimiyyəti Rəhbərləri və

Dairə Seçki Komissiyalarının Sədrləri üçün seçki prosesinə müdaxilə problemi ilə bağlı məlumat sessiyaları, jurnalistlər və mətbuat xidməti təmsilçiləri üçün təlimlər, siyasi partiyalar və vətəndaş cəmiyyəti ilə müzakirələr, Naxçıvanda vəkil olmaq istəyən hüquqşünaslar üçün 3 həftəlik kurslar və s. işlər təşkil edib.

Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki Daimi Missiyası ATƏT-in öhdəliklərinə uyğun olaraq, 18 iyun tarixində ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunu (ATƏT / DTİHB) 7 noyabr 2010-cu il tarixində keçiriləcək parlament seçkilərini müşahidə etmək üçün dəvət etdikdən sonra həmin beynəlxalq qurum 2010-cu il 21-24 iyun tarixlərində Azərbaycanda Ehtiyacların Qiymətləndirilməsi Missiyasını (EQM) həyata keçirib. Bu missiya çərçivəsində ATƏT / DTİHB – nin EQM Seçki Departamentinin Rəhbəri Nikolas Kajorovski və Baş Seçki Mütəxəssisi Conatan Stounstrit qarşıdakı parlament seçkiləri üçün hazırlıq vəziyyəti və səviyyəni qiymətləndirmək və ATƏT / DTİHB-nin seçkilər üçün mümkün müşahidə fəaliyyətinin tətbiqi ilə bağlı məsləhətləşmələr aparmaq üçün Bakıda hökumət orqanları, seçki administrasiyası, siyasi partiyalar, media, vətəndaş cəmiyyəti və diplomatik ictimaiyyətin nümayəndələri ilə görüşlər keçirib. Bundan sonra ATƏT – in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosu “AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PARLAMENT SEÇKİLƏRİ 7 noyabr, 2010-cu il ATƏT/DTİHB-İN EHTİYAQLARIN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ ÜZRƏ MİSSİYASININ HESABATI (21 - 24 iyun, 2010) ictimaiyyətə təqdim edilib.

Hesabatda qeyd edilir ki, “ATƏT / DTİHB ictimaiyyətin seçki prosesinə etimadını artırmaq üçün Azərbaycanın dövlət orqanlarını bu hesabatda qeyd edilən məsələlərin, xüsusilə, toplaşma azadlığının təmin edilməsi, media mühitinin təkmilləşdirilməsi və seçki komissiyalarının tərkibi ilə bağlı məsələlərin həll edilməsi üçün tədbirlər görməyə çağırır.”

Parlament seçkilərini ümumilikdə 49 ölkədən müşahidəçi izləyib. Ölkə üzrə seçkiləri müşahidə etmək üçün 2417 nəfər MSK-da qeydiyyatdan keçib. Dairələr üzrə seçkiləri müşahidə etmək

üçün isə 29 546 müşahidəçi qeydə alınıb. Oktyabrın axırına kimi 33 minə yaxın müşahidəçi qeydiyyatdan keçib. Seçkiləri ATƏT – in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosu, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, ATƏT – in Parlament Assambleyası və Avropa Parlamentinin, TürkPA və Müstəqil Dövlətlər Birliyindən (MDB) olan müşahidə missiyaları ölkə üzrə müşahidə edib.

AVROPA ŞURASI PARLAMENT ASSEMBLEYASININ 5 nəfərdən ibarət SEÇKİQABAĞI MİSSİYASI 21 oktyabr 2010 – cu il tarixdə verdiyi bəyanatda seçki prosesini qiymətləndirib. Bəyanatda deyilir: “Missiya seçki kampaniyasının ümumilikdə dinc şəraitdə keçməsinə müsbət qarşılıq. Bu, keçmişdə zorakılıq və qarşılıqlı ittihamlarla kölgə altına düşən seçki kampaniyalarından müsbətə doğru uzaqlaşmaq deməkdir”

ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosunun (DTİHB) missiyası Azərbaycanda seçkiqabağı vəziyyət haqqında 30 oktyabr 2010 – cu idə ikinci aralıq hesabatı açıqlayıb. Seçkilərdən dərhal sonra beynəlxalq müşahidə aparən təşkilatlar bəyanat verərək seçkinin nəticələrinə öz ilikin rəylərini bildiriblər.

IV. Fəaliyyətin təşkili

a. Təlimlər

Assosiasiya 26 may 2010 – cu il tarixdə mətbuat konfransı keçirərək fəaliyyət proqramını ictimaiyyətə açıqlayıb. AVCİYA Seçki Qərargahı parlament seçkiləri ilə əlaqədar regionlarda işini üç mərhələdə təşkil edib:

- I mərhələdə - regional ofislərinin işinin parlament seçkilərinə uyğunlaşdırılması işləri həyata keçirilib;
- II mərhələdə - regionlarda müşahidəçilər üçün təlim keçmək üçün təlimçilər hazırlanıb və onlara AVCİYA – nın sertifikatları təqdim olunub;

- III mərhələdə - seçkilərin fəallığının artırılması ilə bağlı seminarlar və müşahidəçilər üçün treniqlər keçirilib;

AVCIYA fəaliyyət proqramında nəzərdə tutulan I mərhələni, regional ofislərin işinin seçkilərə uyğunlaşdırılması mərhələsini (4 – 30 iyun 2010) iyun ayının axırında başa vurub.

Bu mərhələdə Xaçmaz, Şirvan, Lənkəran, Oğuz, Zaqatala, Ucar, Goranboy, Gəncə regional nümayəndəliyinin işinin parlament seçkilərinə uyğunlaşdırılması ilə bağlı tədbirlər həyata keçirilib. Bundan başqa Xaçmaz (5 iyun), Şirvan (12 iyun), Lənkəran (19 iyun), Lerik (20 iyun), Zaqatala (27 iyun) və Gəncədə (28 iyun) ətraf rayon nümayəndələrinin iştirakı ilə seminarlar keçirilib. Seminar iştirakçılarına seçkilərlə bağlı nəşr olunmuş 2 kitabça təqdim olunub.

AVCIYA iyul ayının əvvəllərindən fəaliyyət proqramının II mərhələsində Respublikanın 8 regionunda təlimçilər üçün seminarlar keçirib. Konkret olaraq Şirvan (20 iyul), Lənkəran (21 iyul), Ucar (23 iyul), Goranboy (24 iyul), Gəncə (25 iyul), Oğuz (26 iyul), Xaçmaz (29 iyul) və Zaqatalada (01 avqust) təlimçilər üçün seminarlar keçirilmiş və regionlarda müşahidəçilərə treniqlər keçmək üçün 43 nəfər təlimçi hazırlanmışdır. Təlimçilərin hər birinə AVCIYA-nın sertifikatları təqdim olunmuşdur.

AVCIYA Seçki Qərargahı Milli Məclisə seçkilərlə əlaqədar regionlar üzrə müşahidəçilərin seçilməsi, onların qeydiyyatdan keçirilməsini artıq başa çatdırıb. Bu işlərlə paralel olaraq bu günə qədər müşahidəçilər üçün 73 seminar keçirilib. Konkret olaraq sentyabr ayının 28 – dən oktyabrın 31 - nə kimi Lənkəran, Lerik, Masallı, Yardımlı, Cəlilabad, Gəncə, Göygöl, Şəmkir, Ağstafa, Şirvan, Hacıqabul, Sabirabad, Saatlı, Zaqatala, Balakən, Qax, Şəki, Oğuz, Qəbələ, Mingəçevir, Ağdaş, Göyçay, Qobustan, Ucar, Kürdəmir, Goranboy, Naftalan, Bərdə, Tərtər, Xaçmaz, Quba, Qusar, Şabran, Siyəzən, Sumqayıt və s. şəhər və rayonlarda seminarlar keçirilib. Bundan əlavə AVCIYA Seçki Qərargahında Bakı şəhəri üzrə müşahidəçilərə 21 treninq təşkil olunub. Həmçinin Sumqayıt şəhərində 5 seminar keçirilib.

b. Assosiasiyanın əlaqələri və əməkdaşlıq

AVCİYA Seçki Qərargahının üzvləri seçki ərəfəsi ATƏT-in, Avropa Şurasının müşahidə missiyasının üzvləri, Avropa İttifaqının Bakı ofisinin əməkdaşları, İsveçin Jarl Hjalmarson Fondunun nümayəndələri ilə görüşlər keçirmiş, onlara Seçki Qərargahının fəaliyyəti haqqında geniş məlumat vermişlər. Bundan başqa Böyük Britaniyanın Azərbaycanda səfirliyinin nümayəndələri AVCİYA - nın Zaqatala Regional nümayəndəliyinin ofisində, ABŞ – in Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyinin əməkdaşları Şirvan Regional nümayəndəliyinin ofisində, ATƏT – in müşahidə missiyasının üzvləri və ABŞ - in Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyinin əməkdaşları Xaçmaz Regional nümayəndəliyinin ofisində AVCİYA üzvləri ilə görüşlər keçirmişlər.

c. KİV-lə əməkdaşlıq

Assosiasiya avqustun 19 – dan başlayaraq 11 noyabra qədər hər həftənin 4 - cü günü, “525 – ci qəzet”in bir səhifəsində (Hesabat dövründə 13 səhifə) AVCİYA - nın Milli Məclisə seçkilərlə bağlı yazıları dərc olunub. Seçki qərargahı həmçinin “Bakı xəbər”, “Şərq”, “ Xalq cəbhəsi” və s. qəzetlərlə sıx əməkdaşlıq edib. Bundan başqa ölkənin əksər KİV – ləri ilə seçki öncəsi, seçki günü və seçkidən sonra əməkdaşlıq edilib. AVCİYA – nın fəaliyyəti Az.TV, ANS, Lider, İTV, Xəzər TV, ATV telekanalları, Azadlıq , Amerikanın səsi, Media FM radioları ilə geniş işıqlandırılmışdır. Seçki günü AVCİYA Seçki Qərargahında TREND, SİA, APA əməkdaşları assosiasiyanın operatorlarının 4400 məntəqə ilə əlaqələrini və topladıqları məlumatları caqlı müşahidə etmişlər. Seçki günü AVCİYA müşahidəçiləri Sumqayıt və Zaqataladan İTV- yə müsahibə vermiş, Seçki Qərargahını rəhbəri Media FM radiosunda canlı yayımda iştirak etmişdir.

AVCIYA bu günə qədər seçkilərə aid bir sıra metodik vəsait və 14 kitabça nəşr edib. Bu ilin iyul ayında isə “2010 – cu il Milli Məclisə seçkilərin monitorinqi. Yaddaş kitabçası” 5 min tirajla çap olunaraq regionlara paylanıb. Assosiasiyanın hazırladığı sənədlər, Aralıq, Yekun hesabatlar və kitabçaların elektron variantları www.avciya.az saytında yerləşdirilib.

V. Seçkiyə hazırlıq

MSK fəaliyyət proqramına uyğun olaraq seçkilərə hazırlıq işinə başlamış və seçkilərə start verilənədək seçkilərin keçirilməsinə dair bir sıra qərar və təlimatları qəbul etmişdi.

MSK qanunverici sənədlərlə birlikdə 32 təlimat əsasında fəaliyyətini təşkil edib. Bu təlimatlardan 15 – i xüsusi, 17 – si isə ümumi təlimatlardır. Xüsusi təlimatlardan 3-ü 2005 – ci ildə qəbul edildiyi kimi qalmış, 5 – nə əlavəllər edilmiş, 7 – si isə yeni qəbul edilmişdir. Ümumi təlimatlardan 14 – nə dəyişiklik edilməklə yenidən təsdiq edilmiş, 3-ü olduğu kimi saxlanılmışdır. Bu təlimatlardan biri “Seçki məntəqələrində veb-kameraların quraşdırılması və istifadəsi” qaydaları adlanır (Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının 8 oktyabr 2008-ci il tarixli 27/132 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilib). Təlimatda deyilir: “Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin (bundan sonra – Seçki Məcəlləsi) 40.1 və 110-cu maddələrinə müvafiq olaraq hazırlanmış, Azərbaycan Respublikasında keçirilən seçkilərdə (referendumlarda) aşkarlıq institununun daha geniş tətbiq edilməsi məsələlərini əhatə edir. Kameraların fəaliyyəti dövründə əldə edilən bütün videogörüntülər mərkəzləşdirilmiş qaydada yazılır. Bu cür videoyazılar şikayətlərin araşdırılması zamanı sübut kimi istifadə edilə

bilər və onların 5 il müddətində saxlanılmasını həmin qurğuları quraşdıran tərəf təmin edir.”

MSK-nın bütün qərar və təlimatları www.cec.gov.az yerləşdirilib. Bu saytda Mərkəzi Seçki Komissiyası ilə əlaqə səhifəsində ünvan və telefon nömrələri göstərilib.(Bakı - Azərbaycan AZ 1115 S.S. Axundov 1E Tel: (994 12) 563 40 08, Faks: (994 12) 562 70 09 Elektron poçtu: office@cec.gov.az)Seçkilər İnformasiya Mərkəzinin elektron səhifəsindən irəli sürülmüş namizədlər barədə, imza vərəqələrinin alınması və namizədin qeydə alınıb-alınmaması haqqında DSK qərarlarının tarixləri haqda və s. məlumatları almaq mümkündür.

MSK – nın rəsmi saytında “Seçicilərin axtarış sistemi” yaradılıb ki, hər bir vətəndaş öz adının, atasının adını və soy adını bura yazmaqla seçici siyahısında qeyd olunub, olunmadığını yoxlaya bilər. Bundan başqa “qaynar xətt” də fəaliyyət göstərir.

MSK dairə seçki komissiyalarının sədrləri üçün ixtisaslaşdırılmış kurslar təşkil etmiş, Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası ilə birgə dairə seçki komissiyalarının üzvlərinə seminar keçirəcək trenerlərə treninqlər keçirib.

Sentyabrın 20-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası, Mərkəzi Seçki Komissiyasının təşkilatçılığı və ATƏT-in Bakı ofisinin təşəbbüsü ilə “Seçki prosesinə qeyri-qanuni müdaxilənin yolverilməzliyi” mövzusunda məlumat sessiyası keçirmişdir. Bundan başqa MSK “Polis əməkdaşlarının Milli Məclisə seçkilərdə iştirakına dair Yaddaş” “Müşahidəçilər üçün Yaddaş” və Seçki günü üçün Yaddaş” kitabçaları hazırlayaraq çap edib.

VI. Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı

Dairə seçki komissiyaları da namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı dövründə tərtib olunmuş təqvim planına uyğun işləmişlər. Bu mərhələdə dairə seçki komissiyalarının fəaliyyəti haqqında geniş ictimaiyyətin məlumatlandırılması ilə bağlı müsbət addımlar atılıb. Qərarların surətləri rəsmi internet sahifəsində, DSK məlumat lövhələrində də yerləşdirilib.

Azərbaycanda 52 siyasi partiya dövlət qeydiyyatından keçsə də, seçkilərdə 5 siyasi partiyalar bloku və 22 partiya iştirak edib. “AXCP-Musavat”, “Qarabağ”, “İslahat”, “İnsan Naminə” və “Demokratiya” seçki blokları seçki ərəfəsi formalaşılıb.

- “Qarabağ Seçki Bloku” siyasi partiyalar bloku (Ümid Partiyası, Azərbaycan Demokrat Partiyası və Aydınlar Partiyası);
- “İNSAN NAMİNƏ” siyasi partiyalar bloku (Azərbaycan Liberal Partiyası və Vətəndaş və İnkişaf Partiyası);
- “Demokratiya” siyasi partiyalar bloku (Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyası və Azərbaycan Demokratik İslahatlar Partiyası)
- “İslahat bloku” siyasi partiyalar bloku (Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası, Böyük Quruluş Partiyası, Ədalət Partiyası və Azərbaycan Təkamül Partiyası)
- “AXCP-Müsavat” siyasi partiyalar bloku (Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası və Müsavat Partiyası)

Namizədlərin qeydə alınması əvvəlki illərə nisbətən xeyli sadələşdirilib. Namizədin irəli sürülməsi DSK-nın qərarı ilə təsdiq edildikdən sonra Seçki Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq namizədin müdafiəsi üçün 450 imza toplanması tələb olunur. Əvvəlki illərdən fərqli olaraq bir seçici bir deyil, istədiyi sayda namizədə imza verə bilər.

MSK-nın 17 oktyabr 2010 – cu il tarixə olan məlumatına görə, ölkə üzrə ümumilikdə 125 seçki dairəsi üzrə 719 deputatlığa namizəd qeydiyyata alınıb. Bunlardan 621-i kişi, 98 nəfəri isə qadın

namizədlərdir. 1412 nəfər imza vərəqələri götürmüş, onlardan 297-si imza vərəqələrini geri qaytarmamışdır. DSK-lar 324 namizədin qeydiyyatından imtina etmiş, 72 nəfər özü namizədliyini geri götürmüşdür. Qeyd etmək lazımdır ki, 2005-ci il parlament seçkilərində 2063 namizəd qeydə alınmışdı. Əvvəlki parlament seçkilərinə nisbətən seçkilərə namizəd kimi qatılmaq arzusunda olanların sayı 35 faiz az olmuşdur.

Partiya xətti ilə qeydiyyata alınan namizədlərin sayı:

Yeni Azərbaycan Partiyası 113, KXCP 30, AMIP 23, DADP 20, Ana Vətən Partiyası 7, Müasir Müsavat Partiyası 7, AMDP 2, ASDP 2, Azərbaycan Milli Dövlətçilik Partiyası 1, Azərbaycan Tərəqqi Partiyası 1

Bloklardan qeydiyyata alınan namizədlərin sayı:

- «AXCP-Müsavat» blokundan 92 namizəd irəli sürülüb, 35-i qeydiyyata alınıb;
- «Qarabağ» blokundan 99 namizəd irəli sürülüb, 32 – si qeydiyyata alınıb;
- «İslahat» blokundan 106 namizəd irəli sürülüb, 31-i qeydiyyata alınıb;
- «İnsan naminə» blokundan 83 namizəd irəli sürülüb, 19 –u qeydiyyata alınıb;
- «Demokratiya» blokundan 101 namizəd irəli sürülüb, 17 –si qeydiyyata alınıb;

MSK ilin əvvəllərindən noyabrın 2- nə qədər 380 qərar qəbul edib ki, bunun da 298-i daxil olmuş müraciətlərlə bağlı olmuşdur. Bu müraciətlərdən edilmiş şikayətlərin bir qismi aidiyyəti üzrə baxılmaq üçün DSK – lara göndərilmiş, bir qismi əsassız olduğundan təmin edilməmiş və DSK – nın qərarı qüvvədə saxlanılmış, bir qisminin isə şikayəti təmin edilmiş və DSK – ların qərarları ləğv edilmişdir. Bundan başqa bəzi müraciətlər qanunvericiliklə müəyyən olunmuş şikayətvermə müddəti ötürüldüyündən ərizəçiyə geri göndərilmişdir.

VII. Seçkiabağı təşviqat

15 oktyabr 2010 – cu il tarixdən namizədlərin seçkiabağı təşviqat kampaniyası başlayıb. “Seçki Məcəlləsi”nin 75 – ci maddəsinə əsasən seçkiabağı təşviqat səsvermə gününə 23 gün qalmış başlayır və səsvermənin başlanmasına 24 saat qalmış (6 noyabr saat 08 – 00) dayandırılır.

Seçki Məcəllənin 77.1 və 77.2. maddələrində qeyd olunur ki, birmandatlı seçki dairələrinin 60-dan çoxunda namizədləri qeydə alınmış siyasi partiyalar və siyasi partiyaların blokları ödənişsiz efir vaxtından istifadə edə bilirlər. Lakin Yeni Azərbaycan Partiyası istisna olmaqla heç bir partiya və seçki blokunun seçki dairələrinin 60-dan çoxunda namizədi qeydə alınmayıb. Hakim partiya bu imkandan istifadə etməyəcəyini bəyan etdikdən sonra, MSK alternativ imkanlar axtarmalı olmuş və namizədlərin hamısı üçün məqbul olan qərar qəbul etmişdir. Qərarda deyilir ki, İctimai Televiziya kanalında seçki dairələri üzrə hər bir qeydə alınmış namizəd üçün 4 dəqiqə ödənişsiz efir vaxtı və bir qayda olaraq həmin gün efir vaxtından istifadə etmiş seçki dairələrinin namizədləri üçün müvafiq olaraq “Azərbaycan” qəzetinin səhifələrində bərabər həcmdə ödənişsiz dərc yeri ayrılmalıdır. Bu qərara müvafiq olaraq namizədlər növbəlilik əsasında hər gün İTV-də ödənişsiz efirdən istifadə edirlər. MSK-nın bu qərarı namizədlər tərəfindən əsasən müsbət qarşılanıb.

Mərkəzi kanallardan İTV, “Lider” TV, bölgə kanallarından “Dünya” TV (Sumqayıt), “Mingəçevir” TV, “Kəpəz” TV (Gəncə), “EL” TV (Yevlax), radiolardan “Antenn” FM ödənişli reklam yaymaq niyyətini açıqlayıb.

7 noyabr seçkisinin təşviqat mərhələsinə qoşulan milli televiziya – İctimai Televiziya və “Lider” televiziya qiymətləri açıqlayıblar. İTV-dən danışmaq istəyən namizədlər 5 dəqiqəlik çıxış üçün 3800 manatdan 8700 manatadək ödəniş etməlidirlər. Ödənişli reklam yayacaq “Lider” kanalında isə 5 dəqiqəlik çıxışın tarifi 1600 - 8000 manat təşkil edir.

Namizədlərin seçki kampaniyasının monitorinqi aşağıdakı halların aşkara çıxarmışdır:

- Siyasi partiyalar namizədlərə təşviqat kampaniyası üçün vəsait ayrılmamaları, Seçki Məcələsində bunun nəzərdə tutulmaması bu kampaniyada təşviqat materiallarının yayımı, efir vaxtından istifadə və qəzetlərdə verilən reklamların həcmi 2005 – cü il seçkiləri ilə müqayisədə xeyli azlıq təşkil edir;
- Hətta Bakının rayonlarında və paytaxta yaxın ərazilərdə namizədlərin şəkillərinin yapışdırılması üçün ayrılmış lövhələrdə çox az sayda namizədin şəkilləri və platformaları asılıb;
- Seçicilərlə görüşlər də əvvəlki seçkilərdən fərqli olaraq çox az sayda keçirilir

AVCIYA Seçki Qərargahı 2010-cu il noyabrın 7 – nə təyin edilmiş Milli Məclisə seçkilərlə bağlı KİV-lərdə dərc olunmuş yazıların monitorinqini keçirib. Monitorinq 01 iyuldan – 29 oktyabra qədər 5 qəzetin (“Yeni Müsavat”, “Azadlıq”, “Azərbaycan”, “525-ci qəzet”, “Zerkalo”), 5 telekanalın (İTV, Xəzər, Az.TV, ANS, “Lider”) xəbərlər blokunu, 2 radio (Azadlıq, Radio Anten) və 3 İnternet resursunu (APA, Lent.az və Qafqzinfo.az) əhatə edir. Monitorinqləri keçirmək meyyarları dəyişməzdir. Qəzetlər Seçki Məcəlləsinin KİV-in fəaliyyəti ilə bağlı maddələrə, “KİV haqqında” Qanuna və jurnalistlərin peşə əxlaqı kodeksinə əsasən seçki prosesində iştirak edirlər.

Ümumiyyətlə əhəmiyyətlik dərəcəsindən asılı olmayaraq monitorinq müddətində 5 qəzətdə seçkilərlə bağlı 1296 yazı verilmişdir. O cümlədən:

- “Azərbaycan” qəzetində - 209
- “Yeni Müsavat” qəzetində - 546
- “Azadlıq” qəzetində - 474
- “525-ci qəzet”də - 118. (Bundan başqa avqustun 19 – dan başlayaraq 2 noyabra qədər hər həftənin 4 – cü günü qəzetin bir səhifəsi AVCIYA – nın Milli Məclisə seçkilərlə bağlı fəaliyyətini əks etdirən yazılar dərc olunub (Bu günə qədər 11 səhifəlik material).

- “Zerkalo” - 47

5 telekanal (İTV, Xəzər, ANS, “Lider”) içərisində İTV seçkilərə daha çox vaxt ayırır. Digər seçki xəbərləri ilə yanaşı namizədlərin hər birinə 4 dəqiqə efir vaxtı ayırmaqla (719 x 4 =2876 dəqiqə) bu kanal əvvəlki seçkilərdə olduğu kimi digər kanallardan köklü surətdə fərqlənib.

“Lider” TV əvvəlki seçkilərdə olduğu kimi seçki maarifçiliyi və rəsmi xəbərlərin yayımı baxımından digər kanallardan fəallığı ilə seçilmişdir. Telekanalların xəbər blokunun monitorinqi nəticəsində aydın olmuşdur ki, ANS parlament seçkiləri ilə bağlı operativ və tərəfsiz xəbərlərin verilməsi ilə diqqəti cəlb etmişdir.

Bələdiyyə seçkilərindən fərqli olaraq “Xəzər” TV Milli Məclisə seçkilər ərəfəsi seçki mövzusunda nisbətən az vaxt ayırmışdır.

İnternetlə yayımlanan “Obyektiv.tv” də parlament seçkiləri ərəfəsi öz fəallığı ilə seçilib.

Azadlıq radiosu parlament seçkiləri ərəfəsi müxtəlif mövqeli ekspertlərin debatının təşkili baxımından digər radiolardan fərqlənmişdir. Təşviqat kampaniyası zamanı radio mütəmadi olaraq parlament seçkiləri mövzusunda verilişlər təşkil etmişdir. Bundan başqa İctimai radio və Radio Anten də seçkilər mövzusunda xüsusi diqqət vermişlər.

3 İnternet resursununun (APA, Lent.az və qafqazinfo) parlament seçkiləri ilə bağlı informasiyalara xüsusi diqqət ayırırsalar da, APA onlar arasında liderlik etmişdir. Bu il namizədlərin əvvəlki seçkilərdən fərqli olaraq internet resurslarından daha çox istifadə etmələri, daha çox sayda təbliğat materiallarının, hətta namizədlərin şəkillərinin yerləşdirilməsini müsbət qiymətləndirmək olar.

Azərbaycan Mətbuat Şurası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun dəstəyi ilə “Parlament seçkisinin işıqlandırılmasında KİV-lərin rolu: media monitorinqi başlıca amil kimi” layihəsini həyata keçirib. 11-17 oktyabr 2010-cu il tarixlərdə keçirilmiş monitorinq nəticəsində məlum olmuşdur ki, seçki ilə bağlı materiallar ümumi materialların 29,3 faizini təşkil etmişdir. Həftə

ərzində seçki ilə bağlı gedən materialların janr xüsusiyyətləri də müxtəlif olub. Onlar arasında xəbər, müsahibə, məqalə, araşdırma, reportaj daha çox üstünlük təşkil edib. Monitoringi aparılan qəzetlərin seçki ilə bağlı materiallarında Azərbaycan Jurnalistlərinin Peşə Davranışı Qaydalarının pozulmasına dair həftə ərzində 141 fakt qeydə alınıb. Bunlardan 112-si gündəlik qəzetlərin, 29-u həftəlik qəzetlərin payına düşüb. Monitoring zamanı aydın olub ki, seçki ilə bağlı materiallarda qanun pozuntularına da rast gəlinir. 12 materialda hüquqi nöqtəyi-nəzərdən pozuntu olduğu ehtimalı müəyyən edilib. Monitoring zamanı o da müəyyən edilib ki, 12 materialdan 7-də birbaşa difarmasiya (cinayət hüququ baxımdan pozuntu) mövcuddur. Bunlar hazırda qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 147.1 və 147.2 (böhtan), 148 (təhqir) maddələrinin habelə 283-cü maddəsinin (milli, irqi, dini ayrışdırıcı yolverilməzliyi) pozulması faktı kimi qiymətləndirilə bilər. Digər 5 materialda isə cinayət məsuliyyəti yaratmayan, lakin mülki qanunvericiliyə və “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa zidd olan, bəzi şəxslərin mənafeyinə, işgüzar nüfuzuna, şəxsi həyatına toxunan ifadələr vardır.

VIII. Səsvermənin nəticələri

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCİYA) bu il keçirilən Milli Məclisə seçkilərdə 106 dairə üzrə 4400 məntəqədə müşahidəni təşkil edib. Seçki günü səsvermənin gedişi, seçicilərin səsvermədə iştirakı ilə bağlı ilkin məlumatlar gün ərzində 5 dəfə (saat 10-30, 12-00, 15-00, 17-00 və 19-00-da) AVCİYA Seçki Qərargahında fəaliyyət göstərən operatorlar tərəfindən toplanıb, ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. Bundan başqa assosiasiya seçki günü saat 21- 00 seçkinin nəticələri ilə bağlı özünün ilkin məlumatını ictimaiyyətə çatdırıb. 08 noyabr

2010 – cu il tarixdə saat 11- 00 - da isə bəyanat verərək ilkin rəyini açıqlayıb. (bax. www.avciya.az)

Seçki günü ölkə üzrə bir sıra məntəqələrdə müşahidəçilərin qeydiyyatdan keçməsi, səsvermə və səslerin sayılması prosesində bəzi qanun pozuntuları müşahidə olunmuşdur. Bundan başqa bəzi məntəqələrdə müşahidəçilər üçün ayrılmış yerlərin düzgün seçilməməsi müşahidənin aparılmasına müəyyən çətinliklər yaratmışdır. Bu cür bir sıra faktlarla əlaqədar AVCİYA hüquqşünasları müvafiq tədbirlər həyata keçirmişlər. Lakin qeydə alınmış bu qanun pozuntuları çox az sayda məntəqələri əhatə etdiyindən seçkinin nəticələrinə təsir etmək dərəcəsində olmamışdır. Seçkidən sonra MSK- ya edilmiş şikayətlərə baxılaraq 46 məntəqədə nəticələrin ləğv edilməsi də deyilənləri təsdiq edir.

IX. İlkin təklif və tövsiyələr

- 2013 – 2015 – ci illərdə keçiriləcək növbəti prezident, bələdiyyə və Milli Məclis seçkilərdə seçki rəqabətinin və seçki təşviqatının daha fəal və geniş olması üçün maarifçilik işlərinin genişləndirilməsinə və seçici fəallığının artırılmasına ciddi ehtiyac var;
- Beynəlxalq təşkilatlarla, o cümlədən Venesiya Komissiyası ilə gələcəkdə də əməkdaşlığın davam etdirilməsi ölkədə vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna, daha demokratik və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə müsbət təsir göstərə bilər;
- İctimai nəzarətin gücləndirilməsi üçün KİV, QHT – lərlə yanaşı sadə vətəndaşların fəallığının daha da artırılması, QHT – hökumət əməkdaşlığının daha da genişləndirilməsi məqsədəuyğundur;
- DSK – ların ərazilərində qoyulmuş təşviqat lövhələrinin həcminin genişləndirilməsinə və bu cür lövhələri DSK və MnSK – ların hər birində namizədləri qane edəcək sayda yerləşdirmək;

- Təşviqat kampaniyası dövründə namizədlərin KİV – dən daha səmərəli istifadə etməsi üçün onlara müxtəlif güzəştlərin verilməsinə ciddi ehtiyac var;

- MSK- nın qərarı əsasında bəzi namizədin pozulmuş hüquqlarının bərpası müsbət hal olsa da, fikrimizcə namizədin hüquqlarını pozmuş DSK – lar barədə heç bir tədbir görülməməsi düzgün deyil ;

- MSK - ya daxil olmuş 298 müraciətin bir hissəsi haqqında qəbul edilmiş qərarlarda “qanunvericiliklə müəyyən olunmuş şikayətvərmə müddəti ötürüldüyündən ərizəçiyə geri göndərilmişdir” kimi fikirlərə rast gəlinir. Bu problemi aradan qaldırmaq üçün “Seçki Məcəlləsi”ndə şikayətlərin verilməsi ilə bağlı müəyyən olunmuş 3 gün müddətinin dəyişdirilməsi və ərizələrin tərtibinin sadələşdirilməsi məqsədəuyğundur;

- Seçici imzalarının toplanması və müşahidəçilərin qeydiyyatdan keçməsi prosesində mövcud olan bəzi texniki problemlərin gələcəkdə baş verməməsi üçün xarici pasportlarda və sürücülük vəsiqələrində olduğu kimi vətəndaşların şəxsiyyət vəsiqələrində də etibarlılıq müddətinin göstərilməsi məqsədəuyğundur;

- Namizədlərin siyasi partiyalar tərəfindən irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosedurlarının gələcəkdə təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var. Prosedurların nisbətən mürəkkəb olması bir sıra partiya üzvləri namizədliklərini fərdi qaydada irəli sürməsinə səbəb olur. Gələcəkdə Seçki Məcəlləsində bu prosedurun sadələşdirilməsi zəruridir;

- Gələcəkdə seçki komissiyalarının formalaşdırılması prinsipinin dəyişdirilərək onların siyasi partiyaların nəzarətindən çıxarılması, komissiyaların müstəqil şəxslərdən, birpilləli test imtahanının nəticələri əsasında təşkil edilməsi məqsədəuyğundur;

- Bəzi MnSK - larda müşahidəçiləri üçün yerlərin düzgün seçilməməsi narahatlıq doğurur. MSK və DSK - ların bu problemi həll etməsinə ehtiyac var;

- Hazırda Milli Məclisdə deputat olan 122 nəfərdən, 98 nəfəri yenidən namizədliklərini irəli sürüb. Azərbaycan Respublikası

Konstitusiyanın 87-ci maddəsinin I bəndində göstərilib ki, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin yeni çağırışının ilk iclası günü bitir. Təşviqat kampaniyası başladıqdan sonra Milli Məclis iclaslarının davam etməsi və bunu nəticəsində namizədləklərini təkrar irəli sürmüş deputatların KİV- də görünməsi digər namizədlər tərəfindən onların hüquqlarının pozulması kimi qiymətləndirilir. Gələcəkdə bu cür halların olmaması üçün təşviqat kampaniyası başlanana qədər Milli Məclis iclaslarının başa çatdırılması problemin həllinə kömək edə bilər;

- Qanunvericiliyə dəyişiklər etməklə qapalı müəssələrdə seçki mühitində daha da demokratikləşməsi;
- Namizədlərin “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” Qanundan daha səmərəli istifadəsi üçün qanunun tətbiqi praktikası üzərində ictimai nəzarət mexanizmlərinin gücləndirilməsi zəruridir;
- Son parlament seçkilərində ilk dəfə tətbiq olunmuş, hüquqi əsası olmayan elektron səs vermə sisteminin daha da inkişaf etdirilməsinə və tkmilləşdirilməsinə ciddi ehtiyac var.
- Demokratik seçkilər sahəsində beynəlxalq tərcübənin vətəndaşlar arasında geniş yayılmasına, xüsusilə regionlarda bu işə diqqətin artırılmasına böyük ehtiyac var və s.

X. Yekun

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA) Milli Məclisə 7 noyabr 2010 – cu il tarixdə keçirilmiş seçkilərin Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurası qarşısında götürdüyü öhdəliklərə uyğun olaraq şəffaf və ədalətli keçdiyini, seçki mühitinin əvvəlki parlament seçkilərindən daha demokratik və konstruktiv olduğunu vurğulayır, bu seçkilərin vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda, Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında mühüm mərhələ olduğunu bəyan edir.

“PARLAMENT -2010”

Seçki Monitorinqi Koalisiyasının AR Milli Məclisinə seçkilərin nəticələrinə dair HESABATI

Hesabat 7 noyabr 2010-cu ildə AR Milli Məclisinə seçkilərin keçirilməsi ilə bağlı AR Prezidentinin 03 sentyabr 2010-cu il tarixli Sərəncamından sonra 15 sentyabr 2010-cu ildən başlayaraq seçkilərin təşkili, seçkilərə hazırlıq, namizədlərin irəli sürülməsi, qeydiyyatı, təşviqatın aparılması və seçki günü səsvermənin həyata keçirilməsi mərhələlərini əhatə edir.

I. Koalisiya haqqında məlumat

“Parlament - 2010” seçki monitorinqi koalisiyası (SMK) Azərbaycanda 2010-cu il parlament seçkilərinin azad, ədalətli və qanunauyğun keçirilməsinə kömək etmək, seçki prosesinin müstəqil və tərəfsiz monitorinqini təşkil etməklə seçkilərdə vətəndaş cəmiyyəti qurumlarının rolunu və seçki fəallığını yüksəltmək, demokratik seçki əhəmətlərini dərinləşdirmək, seçki prosesində baş vermiş qanun pozuntularının aradan qaldırılmasını təmin etmək və müşahidəçilik institutunu təkmilləşdirmək məqsədi ilə bir qrup qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən yaradılmışdır.

Koalisiyaya aşağıdakı təşkilatlar daxildir:
Müstəqil Elmi-Praktik Hüquq Mərkəzi
Tətbiqi Tədqiqatlar Fondu
“Praqma” Seçki Texnologiyaları Mərkəzi
Demokratik Jurnalistlər Ligası
Azərbaycan - Skandinaviya Əməkdaşlığı” İB
Tərəqqiyə Elmi Dəstək İB
Müstəqil Hüquq Mərkəzi

“Parlament - 2010” SMK-a daxil olan QHT-lərin nümayəndələri müxtəlif dövrlərdə ATƏT-in və digər beynəlxalq müşahidə missiyalarının tərkibində Polşa, Gürcüstan, Ukrayna, Türkiyə, Qırğızıstan və Rusiyada keçirilən seçkiləri müşahidə etmişlər. Onların böyük bir qrupu seçkilərlə bağlı təlimlərdə iştirak etmiş, özləri təlimçi kimi çıxış etmişlər. Azərbaycan-Skandinavya Əməkdaşlığı İB-nin nümayəndələri bu yaxınlarda İsveçdə olub orada keçirilən seçkinin təcrübəsini öyrənmişlər. Müstəqil Elmi-Praktik Hüquq Mərkəzi, “Praqma” Seçki Texnologiyaları Mərkəzi və Müstəqil Hüquq Mərkəzi uzun illər seçki hüququ ilə bağlı namizədlərə, müşahidəçilərə və seçicilərə hüquqi yardım göstərmişdir. Koalisiya üzvləri KİV-lərdə və müxtəlif toplantılarda seçki qanunvericiliyinin və texnologiyasının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı çoxsaylı təkliflərlə çıxış etmişlər. Bu təkliflərin bir qismi qanunvericilik səviyyəsində qəbul edilmiş və seçki praktikasına tətbiq olunmuşdur.

Koalisiya rəsmi olaraq 14 sentyabr 2010-cu ildən fəaliyyətə başlamışdır.

Koalisiya Azərbaycanın əksər regionlarını əhatə edən dairələrdə müşahidə aparmaq istəsə də, nəqliyyat, təşkilati və maddi-texniki çətinliklər üzündən Naxçıvan MR-də bunu həyata keçirə bilməmişdir.

Eləcə də, Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında olan ərazilər işğal altında olduğundan bu ərazilərdə seçki komissiyalarının yaradılması mümkün hesab edilmişdir. Bu rayonlardan olan məcburi köçkünlər səsvermə prosesində məskunlaşdıqları rayonların ərazisində təşkil olunmuş öz rayonlarına aid dairələrdə səs vermək məcburiyyətində qalmışlar.

“Parlament - 2010” SMK 80 dairədə müşahidə aparmışdır ki, bu da ümumi seçki dairələrinin 64%-ni təşkil edir.

Layihə AR Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir.

II. Qisa icmal

- 7 noyabr 2010-cu il tarixli AR Milli Məclisinə seçkilərin təşkili, namizədlərin qeydiyyatı, təşviqat kampaniyası və səsvermə əsasən mövcud qanunvericiliyə uyğun həyata keçirilmiş, nümayəndəli demokratiyanın təmin olunmasında, legitim parlamentin formalaşmasında, seçkilərin təşkilində irəliyə doğru mühüm addım atılmışdır.

- Müşahidə aparılan 80 dairədə seçkilər baş tutmuş hesab edilmiş, nəticələrə təsir edə biləcək qüurlara və qanun pozuntularına əsasən yol verilməmişdir.

- İşğal altında olan Dağlıq Qarabağ ərazisində yaşayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları istisna olmaqla, seçki prosesində milli azlıqların iştirakı ilə bağlı vəziyyət normaldır. Həm seçki komissiyalarının işində, həm də parlamentə seçilmək uğrunda mübarizədə milli azlıq nümayəndələrinin iştirakı üçün bərabər şərait yaradılmışdır.

- Seçkilərə hazırlıq, namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı, səsvermənin keçirilməsi mərhələlərinin yekunları göstərmişdir ki, geniş əhatəli monitoring və müşahidə missiyasının həyata keçirilməsi demokratik seçki prosedurlarının təkmilləşdirilməsində, seçkiyə bağlı proseslərdə vətəndaş iştirakçılığının genişləndirilməsində, hüquqi cəhətdən hazırlıqlı yerli müşahidəçilər şəbəkəsinin formalaşmasında, barış və əməkdaşlıq mühitinin yaradılmasında çox faydalıdır.

- Seçki qanunvericiliyinin, seçki texnologiyalarının təkmilləşdirilməsi, demokratik seçki ənənələrinin formalaşması yönündə fəaliyyətlərin davamlılığı təmin olunmalıdır.

- Seçicilər, xüsusən də, qaçqınlar, qadınlar, əlillər və ilk dəfə səs verən gənclər arasında seçki fəallığının artırılması, seçki maarifçiliyinin genişləndirilməsi üçün tədbirlər davam etdirilməlidir.

III. Giriş

“Parlament - 2010” SMK hesab edir ki, demokratik cəmiyyətlərdə azad və ədalətli seçkilər xalqın və dövlətin həyatında ən vacib siyasi hadisədir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əsasən Azərbaycanda dövlət hakimiyyətinin mənbəyini xalqın iradəsi təşkil edir. Xalqın iradəsi isə demokratik cəmiyyətlərdə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə azad seçkilərdə ifadə olunur. Xalq iradəsinin ifadəsi mexanizminin daim təkmilləşdirilməsinə, demokratik norma və standartlarla zənginləşdirilməsinə, beynəlxalq təcrübənin tətbiqinə, hər yeni seçki kampaniyasında əvvəlki kampaniyalarda yol verilmiş nöqsanların, səhvlərin, qanun pozuntularının aradan qaldırılmasına, qabaqcıl seçki texnologiyalarının öyrənilib tətbiq edilməsinə ehtiyac vardır.

Ölkəmizdə demokratik seçki ənənələrinin yeni formalaşmağa başladığı, seçki qanunvericiliyinin daim təkmilləşdiyi bir şəraitdə bəzi seçki rəsmilərinin qeyri-peşəkar hərəkətləri, bir sıra məmurların seçkilərə qanunsuz müdaxilə cəhdləri, namizədlərin və onların tərəfdarlarının siyasi maraqlarından irəli gələn subyektiv mövqeləri, rəyləri və qiymətləndirmələri seçicilər arasında seçkilərə etimadı azaldır, müvafiq olaraq parlamentin nüfuzuna, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq imicinə mənfi təsir göstərir.

Koalisiya üzvləri hesab edir ki, seçki prosesinin təkmilləşdirilməsində, aşkarlığın, seçkilərin nəticələrinin legitimliyinin təmin edilməsində vətəndaş cəmiyyəti institutlarının apardığı obyektiv, ədalətli, tərəfsiz monitoring və müşahidələrin xüsusi əhəmiyyəti vardır.

“Parlament - 2010” SMK nəzərə alır ki, seçkilərin vətəndaş cəmiyyəti qurumları tərəfindən obyektiv müşahidəsi ilə bağlı son illərdə nəzərə çarpacaq dərəcədə yeniliklər baş vermiş, müşahidəçi missiyasının rolu və nüfuzu müəyyən qədər artmışdır. Bununla belə, müşahidə mexanizminin təkmilləşdirilməsi, müşahidəçilərin hüquq və vəzifələrinin genişləndirilməsi istiqamətində qanunveri-

cilikdə dəyişikliklər aparmağa, müşahidəçilərin rolunu və statusunu daha da artırmağa ehtiyac vardır. Nəzərə almaq lazımdır ki, seçki prosesində QHT-lərin müşahidəçilik rolunun artırılması seçki komissiyalarının işinə müdaxilə, onlara inamsızlıq, etimadsızlıq, onları əvəz etmək cəhdi deyil, əksinə, seçki prosesində vətəndaş iştirakçılığını genişləndirmək, ictimai nəzarəti gücləndirmək, seçkiyə və seçki komissiyalarına inamı artırmaq məqsədi daşıyır.

Seçki prosesinin monitorinqi və seçki günü müşahidənin obyektiv həyata keçirilməsi bir tərəfdən seçki subyektlərinin bu prosesin mahiyyətini düzgün qiymətləndirməsi və müşahidəçilər üçün qanuna müvafiq şərait yaratması ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən bu, müşahidəçilərin mənəvi və siyasi dəyərlərinin düzgün formalaşmasından, obyektivliyindən, seçki prosesində qanuna uyğun iştirakından, faktların və nəticələrin qərəzsiz qeydə alınmasından və düzgün ümumiləşdirilməsindən çox asılıdır.

IV. Fəaliyyətin təşkili

Koalisiyanın fəaliyyətində seçkilər və insan hüquqları sahəsində Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi, BMT-nin Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktı (MSHBP), Avropa İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyası (İHAK), Qadınlara Qarşı Ayrı-seçkiliyin Qarşısının Alınması barədə BMT-nin Konvensiyası (CEDAW), ATƏT-in İnsan Ölçüsü Haqqında 1991-ci il sənədi, Lund Tövsiyyələri və digər beynəlxalq standartları təsbit edən sənədlər, eləcə də Azərbaycanda bundan əvvəl keçirilmiş parlament seçkilərinin monitorinqini və müşahidəsini həyata keçirmiş beynəlxalq müşahidə missiyalarının və yerli müşahidəçilərin hesabatları, Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin Azərbaycanda 2005-ci ildə keçirilmiş parlament seçkilərinin nəticələri ilə bağlı qərarları öyrənilmiş və nəzərə alınmışdır.

Metodiki cəhətdən ATƏT-in DTİHB-nin hazırladığı və Bakı ofisi tərəfindən nəşr edilmiş “Yerli seçki müşahidəçiləri üçün vəsait” əsas götürülmüşdür.

Koalisiyaya daxil olan təşkilatlardan hər birinin fərdi təcrübəsini, üzvlərinin potensialını, iş xüsusiyyətini nəzərə alaraq onlar arasında vəzifə bölgüsü aparılmış, sahələr müəyyənləşdirilmişdir. Koalisiyanın tərkibində təşkilat, analitik, əlaqə və əməkdaşlıq, regionlarla iş, hüquq, seçki komissiyaları ilə iş qruplarının, informasiya təminatı mərkəzinin və mətbuat xidmətinin fəaliyyəti təşkil edilmişdir.

Layihə başlanarkən 75 dairə üzrə monitorinqin aparılması planlaşdırılsa da, imkanlar nəzərə alınaraq bu dairələrin sayı 80-ə çatdırılmışdır.

Koalisiya AR Rəbitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin keçirdiyi Elektron Hökumət layihəsinin “Elektron səsvermə və ictimai rəyin öyrənilməsi” komponenti üzrə müsabiqədə iştirak edərək onun qalibi olmuşdur. İlk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasında elektron səsvermə koalisiya tərəfindən təcrübədən keçirilmişdir (Bu layihənin hesabatı paralel olaraq ayrıca təqdim ediləcəkdir).

Kampaniya müddətində koalisiyanın 6 yığıncağı keçirilmiş, təşkilati xarakterli məsələlər müzakirə edilmiş, seçkiləri müşahidə prosesinin ayrı-ayrı mərhələləri müzakirə edilmişdir. Koalisiyaya daxil olan təşkilatların rəhbərləri, üzvləri, layihəyə cəlb edilmiş mütəxəssislər, əməkdaşlar və könüllülər dairələrə təhkim edilmişlər. Müşahidə prosesi koalisiyada təmsil olunmuş təşkilatların yerli strukturları, region QHT-ləri, ictimaiyyətin nümayəndələri, ziyalılar, tələbələr, namizədlər, onların nümayəndələri, KİV-lər və siyasi partiya təmsilçiləri ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində aparılmışdır. Könüllülər arasından bütün ölkə üzrə monitorinqi həyata keçirən 16 nəfər, 80 seçki dairəsi üzrə məsul olan 162 nəfər və məntəqələr üzrə müşahidə aparın 2909 nəfər, 125 nəfər ehtiyat müşahidəçi müəyyənləşdirilmişdir. Bütövlükdə bu prosesə 3212 nəfər seçki hüququ olan şəxs cəlb edilmişdir.

“Parlament – 2010” seçki monitorinqi koalisiyası MSK və DSK-lar tərəfindən monitorinq və müşahidənin uğurla həyata keçirilməsi üçün yerli və beynəlxalq müşahidəçilərə lazımi şəraitin təmin olunduğunu qeyd edir. Avropa İttifaqından, Avropa Şurasından, ATƏT-dən, MDB-dən olan 1024 müşahidəçinin, eləcə də, digər beynəlxalq müşahidəçilərin heç bir problem olmadan MSK-da qeydiyyatı alınması müsbət hal kimi göstərilməlidir. Həmçinin MSK-da 3466 yerli müşahidəçinin, DSK-larda isə 43174 müşahidəçinin təmsilçiliyi təqdir olunmalıdır.

Seçkilərin azad, ədalətli və qanunauyğun keçirilməsi üçün seçkilərə hazırlığın səmərəli təşkil edilməsinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq dairələr üzrə məsul şəxslərin köməyi ilə 80 dairənin ərazisində seçkilərə hazırlığın monitorinqi aparılmışdır.

Monitorinqin və seçki günü müşahidənin obyektiv, qanunauyğun, qərəzsiz, şəffaf aparılması üçün təlimlər təşkil edilmişdir.

a. Təlimlər

Koalisiya tərəfindən 06 oktyabr 2010-cu ildən başlayaraq Bakı, Sumqayıt, Şirvan, Bərdə, Gəncə, Masallı, İsmayıllı, Şəki və Quba şəhərlərində 80 seçki dairəsinə məsul olan müşahidəçilər üçün təlimlər təşkil edilmişdir. Təlimlərdə seçki dairələri üzrə monitorinq və müşahidə prosesinə rəhbərlik edəcək 210 nəfər iştirak etmişdir.

Koalisiyaya daxil olan təşkilatların seçki üzrə mütəxəssisləri, beynəlxalq təşkilatların seçkiləri müşahidə missiyalarının tərkibində iştirak etmiş təcrübəli mütəxəssislər, hüquqşünaslar iştirakçılara koalisiyanın məqsədləri, fəaliyyət formaları, iş prinsipləri, seçki prosesində aşkarlığın təmin edilməsi, seçkilərin keçirilməsində vətəndaş iştirakçılığının əhəmiyyəti, müşahidəçilərin hüquq və vəzifələri haqda məlumat vermiş, müzakirə edilən məsələlər üzrə geniş fikir mübadiləsi aparmışlar.

Müzakirələr zamanı qeyri-hökumət təşkilatlarının seçkiləri müşahidə etməsi, həm də bunu geniş koalisiya şəklində və ölkənin əksər regionlarını əhatə etməklə həyata keçirməsi ölkəmizdə de-

mokratik ənənələrin inkişaf ertdirilməsi, ictimai-siyasi proseslərdə vətəndaş cəmiyyəti institutlarının rolunun gücləndirilməsi kimi qiymətləndirilmişdir. Parlamentin mövcud qanunlara və beynəlxalq standartlara uyğun, xalqın iradəsilə formalaşması əhalinin öz dövlət qurumlarına inamının artmasına, ölkədə barış və əmin-amanlığın yaranmasına, ölkəmizin müsbət beynəlxalq imicinin formalaşmasına əsas verir. Bu, seçki komissiyaları ilə yanaşı seçkiləri monitorinq edən, onun bütün mərhələlərində müşahidə aparən qərəzsiz, tərəfsiz, açıq, müstəqil fəaliyyət göstərən vətəndaş cəmiyyəti institutlarının fəaliyyətindən də asılıdır.

Təlimlərdə müşahidəçilər üçün hazırlanmış 3 adda yaddaş, açıqca, buklet, habelə müşahidə blankları paylanmış, onların məzmunu aydınlaşdırılmışdır. Dairələr üzrə müşahidə üçün məsul olacaq bu şəxslərə müşahidəçilərin DSK-da qeydiyyat alınması, ərizələrin doldurulması qaydaları, dairə və məntəqə seçki komissiyaları ilə işin təşkili formaları izah edilmişdir.

Respublika üzrə müşahidə aparacaq 16 nəfər müşahidəçinin sənədləri Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasına təqdim edilmiş, həmin şəxslər MSK tərəfindən qeydə alınmış və müvafiq vəsiqələrlə təmin edilmişdir.

Seçki dairələri üzrə müşahidə aparacaq 162 nəfərin, seçki məntəqələri üzrə müşahidə aparacaq 2909 nəfərin sənədləri hazırlanaraq qeydiyyat üçün dairə seçki komissiyalarına təqdim edilmiş və əksəriyyəti qeydə alınmışdır.

80 seçki dairəsində məntəqələr üzrə müşahidəçilər üçün təlimlərin təşkili planlaşdırılmış, təlimlərin qrafiki, təlimləri keçirəcək əməkdaşlardan ibarət 4 qrupun tərkibi təsdiq edilmişdir.

Oktyabr ayının 25-dən başlayaraq noyabr ayının 2-nə qədər həmin qruplar tərəfindən 80 seçki dairəsinin hamısında məntəqələr üzrə müşahidəçilər üçün təlimlər keçirmiş, geniş məlumatlandırma və maarifləndirmə işi aparılmışdır. Məntəqələr üzrə müşahidəçilər üçün təlimlərin, məlumatlandırma və maarifləndirmə işinin təşkilində seçki dairələri üzrə müşahidəçilər fəal iştirak etmişlər. Bütövlükdə təlim, məlumatlandırma və maarifləndirmə kampa-

niyasının ikinci mərhələsində 2909 nəfər seçki məntəqələri üzrə müşahidəçi, 125 nəfər ehtiyat müşahidəçi kimi nəzərdə tutulan şəxs, 162 nəfər seçki dairələri üzrə müşahidəçi iştirak etmişdir.

Bütövlükdə təlim, məlumatlandırma və maarifləndirmə işinin ikinci mərhələsində iştirakçılara 5 adda 25000-ə qədər yaddaş, açıqca, buklet, müşahidə blankı və metodik vəsait paylanmışdır. Bu mərhələdə iştirakçılarla aparılan praktik məşğələlər, sənəd nümunələri üzərində iş xüsusilə faydalı olmuşdur. İkinci mərhələnin yekunları göstərmişdir ki, respublikada monitoring və müşahidəçilik institutunun, peşəkar müşahidəçilər şəbəkəsinin formalaşdırılmasına güclü ehtiyac vardır. Bu işin təkcə seçki kampaniyaları dövründə deyil, seçkilərarası dövrdə də təşkili, həm praktik məşğələlərə, həm də konkret sənədlər üzərində işə ağırlıq verilməsi çox vacibdir.

“Parlament-2010” seçki monitoringi koalisiyasının müşahidə aparmadığı seçki dairələrindən də müxtəlif qurumlar tərəfindən müşahidə prosesinə cəlb olunmuş 200 nəfərdən çox şəxs koalisiyanın bu tədbirlərində iştirak etmiş və hərtərəfli yararlanmışdır.

Müşahidələrin nəticələri müşahidəçilərin birbaşa, şəxsən müşahidə etdikləri faktlardan, siyasi partiya bloklarından, namizədlərdən, onların vəkillərindən, seçki qərarqahlarından daxil olmuş şikayətlərdən, KİV-də gedən, sonradan koalisiya tərəfindən dəqiqləşdirilən məlumatlardan formalaşmışdır.

b. Koalisiyanın əlaqələri və əməkdaşlıq

“Parlament – 2010” seçki monitoringi koalisiyası AR Milli Məclisinə 07 noyabr 2010-cu ildə keçirilmiş seçkilərin monitoringi və müşahidəsi ilə məşğul olan beynəlxalq qurumların, diplomatik korpusların nümayəndələri, eləcə də, seçkilərdə iştirak edən siyasi partiya və seçki bloklarının rəhbərləri ilə əlaqələr qurmuş, görüşlər keçirmiş, seçkilərin obyektiv, ədalətli, qanunauyğun keçirilməsi, müşahidənin düzgün təşkil edilməsi ilə bağlı müzakirələr aparmışdır.

Avropa İttifaqının, Avropa Şurasının, ATƏT-in nümayəndləri ilə, eləcə də, yerli müşahidə qrupları və QHT-lərlə müntəzəm əlaqə saxlanılmış, əldə edilən müvafiq informasiyalar onlara ötürülmüşdür.

c. KIV-lə əməkdaşlıq

Koalisiyanın fəaliyyəti, keçirdiyi tədbirlər, müşahidələrin nəticələri haqqında məlumatları əhaliyə çatdırmaq, namizədlərin, siyasi partiyaların, seçicilərin seçkilərin gedişi ilə bağlı müraciətlərini qəbul etmək üçün mətbuat xidməti yaradılmışdır. Koalisiya haqda məlumatların yayılması və əhali ilə əlaqələrin qurulması üçün 5000-dən artıq açıqca çap olunub yayılmışdır.

Koalisiyanın internet saytı yaradılmış, daim işləyən “Açıq xətt” təşkil edilmişdir.

Koalisiyanın işi haqda məlumatlar ardıcıl olaraq APA, “Media-Forum”, “SalamNews”, ”Var.az”, “Elpress”, “Trend.az” “Axar.az” İA-nın, “MQF - xəbər”-in bülletenlərində yayımlanmışdır, müxtəlif mətbu orqanlarda 124 xəbər, məlumat yayılmış, koalisiya üzvlərinin müsahibələri dərc edilmiş, müşahidə aparılması qaydaları haqda geniş ictimaiyyət məlumatlandırılmışdır. Görülən tədbirlər haqqında ölkə QHT-lərinin elektron ünvanlarına məlumat göndərilmişdir. Koalisiyanın tədbirləri AzTV, İctimaiTV, Xəzər TV, ATV, ANSTV və regional TV-lərdə işıqlandırılmışdır.

Elektron səsvermə ilə bağlı hazırlanmış video çarx əksər TV-lər tərəfindən dəfələrlə təkrar olaraq göstərilmişdir.

V. Seçkiyə hazırlıq

Monitoring zamanı müəyyən edilmişdir ki, əksər dairə və məntəqələrdə komissiyalar qanuna müvafiq qaydada təşkil edilmiş, bu komissiyalarda müxtəlif siyasi partiyaların nümayəndələri və

bitərəflər təmsil olunmuşlar. Komissiyalarda qadınların sayı xeyli artmışdır. Uzun illər MSK-da müxalifət üçün ayrılmış yerlərə üzvlərin təyin edilməsi müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir. Əksər dairələr texniki cəhətdən təmin edilmiş, hər cür şəraiti olan yeni və ya əsaslı təmir edilmiş binalarda yerləşdirilmişdir. Komissiya üzvlərinin işləməsi üçün lazım olan şərait yaradılmışdır.

Əksər məntəqələr vaxtında formalaşmış, məntəqə seçki komissiyalarının (MnSK) tərkibi komplektləşdirilmiş, vəzifə bölgüsü aparılmışdır. Məntəqələr əsasən qanunvericiliyə uyğun olaraq, əhaliyə yaxın binalarda yerləşdirilmişdir. Məntəqələrin yerləşdiyi yeri göstərən lövhələrdən və göstəricilərdən geniş istifadə edilməsi müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir. Seçki məntəqələrində seçici siyahıları vaxtında hazırlanmış, seçicilərin tanış olması üçün imkan yaradılmışdır. KİV-lərdə seçicilərin seçici siyahıları ilə tanış olması üçün reklam çarxlarının verilməsi və siyahının MSK-nın saytında yerləşdirilməsi təqdирə layiqdir. Əksər dairələrdə yerli VVADQ şöbələri, polis idarələri, bələdiyyələr və yerli icra strukturları seçici siyahılarında aparılan dəyişikliklərlə bağlı informasiyaları vaxtında DSK-lara çatmış, sıx əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərmişlər. Hər bir yaşayış məntəqəsində seçkilərlə bağlı lövhələr, plakatlar, çağırışlar asılmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, seçki komissiyalarının maddi-texniki təchizatı xeyli yaxşılaşdırılmış, seçki rəsmiləri üçün çoxsaylı təlimlər təşkil edilmişdir.

Bununla belə, seçici siyahılarının tərtib olunmasında bir çox nöqsanların olması da müəyyən edilmişdir. Dövlət Statistika Komitəsinin əhalinin sayı barədəki məlumatları ilə MSK-nın seçici sayı barədəki məlumatları arasında xeyli fərq vardır. Düzdür, bununla bağlı hər iki qurum öz izahatını vermişdir, lakin gələcəkdə bu sahədə ciddi iş aparılmasına ehtiyac hiss olunur.

Yeni binalarda uzun illər yaşayan seçicilər qanunauyğun şəkildə qeydiyyatdan alınmadıqları üçün həmin ərazidə səs vermək imkanından məhrumdurlar. Bu da vətəndaşların seçkidə iştirakının fəallığını müəyyən qədər azaldır.

Bəzi dairələrdə dislokasiyanın dəyişməsi ilə bağlı əhali yetərinəcə məlumatlandırılmadığı üçün çəşqinliq yaranmışdır.

Mövcud Seçki Məcəlləsinin həcmcə böyüklüyü, ağır hüquqi dili və çoxsaylı əlavə təlimatların mövcudluğu seçki rəsmilərinin fəaliyyətinə, seçki maarifçiliyinə, seçki qanunvericiliyinin öyrənilməsinə və düzgün tətbiqinə mənfi təsir göstərən amil kimi qiymətləndirilməli, bütün il boyu məlumatlandırma prosesi tətbiq edilməlidir.

VI. Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı

Ölkədə fəaliyyət göstərən, qeydiyyatdan keçmiş siyasi partiyaların əksəriyyəti seçki prosesinə qatılmışdır. 13 siyasi partiyadan ibarət 5 seçki bloku və 10 ayrı-ayrı partiya tərəfindən 804 namizəd irəli sürülmüşdür. Öz təşəbbüsü ilə 601 nəfər, təşəbbüs qrupları tərəfindən 7 nəfər namizəd olmuşdur. Cəmi 1412 nəfər DSK-lardan imza vərəqələri götürmüş və 1115 nəfər həmin vərəqələri dolduraraq geri təqdim etmişlər. Onlardan 72 nəfəri qeydiyyatdan əvvəl namizədlikdən imtina etmişdir. 1043 nəfərin sənədlərinə DSK-lar tərəfindən baxılmış, 738 nəfəri namizəd kimi qeydə alınmışdır. Qeydə alınmış namizədlərdən 53 nəfəri öz ərizələri ilə namizədliklərini geri götürmüş, nəticədə 690 nəfər namizədin adı seçki bülletenlərinə daxil edilmişdir. Onlardan 94-ü qadındır. DSK-larda qeydə alınmayan 172 nəfər oktyabr ayında MSK-a müraciət etmiş, onlardan 35-nin şikayəti MSK tərəfindən təmin edilmişdir. Seçki şikayətlərinə baxılması ilə əlaqədar Seçki Məcəlləsində aparılmış dəyişiklik şikayətlərin obyektiv və operativ araşdırılmasında müsbət rol oynamışdır.

Namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərin böyük bir qismi imza toplanması zamanı qüsuprlara yol vermiş, sənədləri qanunamüvafiq tərtib etməmiş, etibarlılıq müddəti bitmiş şəxsiyyət vəsiqələri əsasında imza toplamışlar. Qeyd edək ki, şəxsiyyət vəsiqəsinin

etibarlılıq müddəti bitmiş çoxsaylı seçicilərin olmasını əsas götürən müşahidəçilərin təklifi ilə MSK səsvermənin vaxtı bitmiş vəsiqələrlə həyata keçirilməsinə icazə vermişdir. Vaxtı keçmiş şəxsiyyət vəsiqələri ilə səs verməyə icazə verilməsi haqqında MSK-nın qərarı müsbət qiymətləndirilmişdir.

Bununla belə, bu qərar etibarsız vəsiqələrlə imza toplamış namizədlərə münasibətdə ədalətsizliyə səbəb olur. Belə ki, səsvermə imza toplamadan daha ciddi və hüquqi əhəmiyyətli faktıdır. Belə halların gələcəkdə baş verməməsi üçün şəxsiyyət vəsiqələrinin dəyişdirilməsində mövcud olan nöqsanlar müvafiq dövlət orqanları tərəfindən araşdırılmalı və tədbirlər görülməlidir.

Namizədliyi irəli sürülmüş 50 nəfərə qədər şəxs koalisiyaya müraciət etmiş, onlara zəruri məsləhətlər verilmiş, hüquqi yardım göstərilmişdir. Onlardan böyük əksəriyyəti deputatlığa namizəd kimi qeydə alınmışdır.

Namizəd olmaq üçün imza vərəqlərinin götürülməsi, imzaların toplanması prosesi ümumən qanunauyğun aparılmışdır. Ciddi qanun pozuntusuna və süründürməçiliyə əsasən yol verilməmişdir.

Namizədlərin qeydə alınması prosesində seçki dairələri diqqət mərkəzində olmuş, hüquqi cəhətdən maarifləndirmənin təşkilinə ehtiyacın çoxluğu bir daha təsdiqini tapmışdır. Qeydiyyat prosesində bir çox problem və narazılıqlar namizədlərin və onların təmsilçilərinin zəruri sənədləri düzgün tərtib edə bilməmələrindən və bəzi DSK üzvlərinin məsələyə hüquqi cəhətdən səriştəsiz yanaşmalarından irəli gəlmişdir. Dairələrdə 35 nəfər namizədin əsassız qeydə alınmaması haqqında qərarların MSK tərəfindən ləğv edilməsi, eləcə də, Appellyasiya Məhkəməsi tərəfindən 5, Ali Məhkəmə tərəfindən 4 nəfərin namizədliyinin təmin edilməsi ilə bağlı qərarlar DSK-larda bu problemin mövcudluğunun göstəricisidir.

Bundan başqa, bəzi yerlərdə imza toplama prosesinə qeyri-qanuni müdaxilələr, bu və ya digər namizədin xeyrinə imza toplayanlara və imza verənlərə qarşı təzyiq cəhdləri də qeydə alınmışdır.

Namizədin qeydə alınması ilə bağlı maliyyə depozitinin ləğvi müsbət qiymətləndirilməlidir.

VII. Seçkiabağı təşviqat

AR Seçki Məcəlləsinə son düzəlişlərə əsasən seçki prosesinin, o cümlədən, təşviqat mərhələsinin müddəti qısaldılmışdır. Oktyabrın 15-dən başlayan təşviqat kampaniyasının aparılması üçün yerli icra strukturları seçki dairələrinin ərazisində görüş yerləri ayırmışlar. İctimai televiziya da namizədlər üçün pulsuz efir vaxtı müəyyənləşdirilmişdir. “Azərbaycan” qəzetində namizədlərin öz platformalarını pulsuz yerləşdirmələri üçün imkan yaradılmışdır. Bütün seçki dairələri və seçki məntəqələrinin ərazisində təbliğat və təşviqat materiallarının yerləşdirilməsi üçün xüsusi yerlər və lövhələr ayrılmışdır.

Bununla yanaşı, təşviqat imkanlarının yaradılmasında qüsurlara da yol verilmişdir. Belə ki, görüş yerləri əksər dairələrdə lazımi səviyyədə təbliğat aparılmasına imkan verəcək sayda və məkanda nəzərdə tutulduğu halda, bəzi dairələrdə belə yerlərin sayı yetərli olmayıb. Namizədlərin çox olduğu dairələrdə yerlərin məhdudluğu və təşviqat müddətinin azlığı seçicilərlə sıx təmas qurmaq imkanını bir qədər məhdudlaşdırmışdır.

Təşviqat lövhələrinin yerləşdirilməsində də qüsurlar qeydə alınmışdır. Belə ki, Nəsimi rayonunu əhatə edən 78 seçki məntəqəsinin ərazisində 156 lövhə yerləşdirildiyi halda, Nərimanov rayonunun 76 seçki məntəqəsinin ərazisində cəmi 76 lövhə yerləşdirilmişdir. Sabirabad rayonu üzrə də 83 seçki məntəqəsinin ərazisində cəmi 83 lövhə yerləşdirilmişdir.

41 sayılı seçki dairəsinin ərazisində 39, 42 sayılı seçki dairəsinin ərazisində 36, 43 sayılı seçki dairəsinin ərazisində isə 33 lövhə yerləşdirilmişdir.

Bu hal namizədlər üçün bərabər imkan yaratmaq baxımından qüsurlu olmasa da, seçicilərin namizədlərlə, onların platformaları ilə yaxından və ətraflı tanış olmaları üçün yetərli deyildir.

Namizədlər üçün İctimai Televiziya da 4 dəqiqə pulsuz efir vaxtının ayrılmasını birmənalı müsbət qiymətləndirməklə yanaşı, pullu efirin çox bahalıq, namizədlərin əksəriyyəti üçün əlçatmazlığı qüsurlu hal kimi qeyd olunmalıdır.

KİV-in seçki kampaniyasında iştirakına kömək məqsədilə Seçki İnformasiya Mərkəzi yaradılmış, elektron KİV-lərin səmərəli işləməsi üçün şərait təmin edilmişdir. Bununla belə, KİV-lərin seçki prosesində iştirakı ilə bağlı qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə, sabit normaların, mexanizmin formalaşdırılmasına ehtiyac vardır. Bu iştirak mənfəət əldə etmək üzərində yox, seçicilərin seçim üçün namizədlər haqda ətraflı informasiya almaq, alternativ ideyalar haqda məlumat əldə etmək imkanlarının yaradılması üzərində qurulmalıdır. Bu baxımdan, seçkiləri yetərli şəkildə və keyfiyyətli işıqlandıran KİV-lərə dövlət tərəfindən məqsədli dotasiya ayrılmalı, yaxud digər mütərəqqi mexanizmlər tətbiq edilə bilər ki, KİV-lər iqtisadi çətinliyə düşmədən bu prosədə fəal iştirak edə bilsinlər.

Təşviqat kampaniyası əsasən mövcud qanunlar və müəyyən edilmiş normalar əsasında aparılmışdır. Bununla belə, “Parlament - 2010” SMK-nın müşahidəçiləri alternativ namizədlərin tərəfdarlarının digər namizədlərin qərarlarına müdaxiləsi, seçki plakatlarının cırılması, imza verənlərə və ya toplayanlara təzyiq edilməsi hallarını, bəzi icra strukturları əməkdaşlarının təşviqat kampaniyasında iştirakı cəhdlərini, görüşlərin keçirilməsinə lüzumsuz müdaxilələri, namizədlərin yol çəkmək, uşaq meydançası düzəltmək, su borularını dəyişmək, xeyir-şər yerlərini təmir etmək, dairə ərazisində abadlaşdırma görüntüsü yaratmaq və s. yollarla seçiciləri ələ almaq cəhdi kimi qiymətləndirilməli olan hərəkətlərini qeydə almışlar.

Qapalı müəssisələrdə seçki prosesinin təşkili, orada namizədlərin seçicilərlə görüşü və təşviqatın aparılması, eləcə də, həmin müəssisələrdə seçkilərin müşahidə edilməsi birmənalı qiymətləndirilmir, bu sahədə müxtəlif problemlər mövcuddur.

Elektron KİV-lərdə, qəzetlərdə, görüşlərdə aparılan təşviqat kompaniyalarının monitorinqi göstərdi ki:

- bəzi namizədlər arasında fərqli fikir və mövqelərə tolerant münasibət çatışmır;
- seçki kampaniyasında bir çox namizədlərin istifadə etdiyi seçki texnologiyaları öz primitivliyi ilə diqqəti cəlb edir;

- təşviqatın qayda və üsullarından düzgün istifadə olunmur, etik normalar gözlənilmir;
- siyasi partiya və seçki blokları tam bitkin platforma, ideoloji proqramlarla çıxış etmir və ya edə bilmirlər;
- platforma və çıxışların analizi göstərir ki, namizədlərin, siyasi partiyaların, seçki bloklarının cəmiyyətin inkişafı üçün yeni ideya və məqsədlər irəli sürmək əvəzinə, daha çox seçicilərin məişət problemlərini qaldırmaqla nüfuz qazanmaq istəyi ümummill problemlərin həllindən irəli çıxır.

VIII. Səsvermənin nəticələri

Seçki günü koalisiyanın 3212 nəfər nümayəndəsi 80 seçki dairəsini əhatə edən 2909 seçki məntəqəsində müşahidə aparmışlar. Müşahidəçilər öncədən metodiki və hüquqi cəhətdən məlumatlandırılmış, hər birisi “Müşahidəçinin qeydiyyat blankı” ilə təmin edilmişdir.

Seçki günü məntəqələrdə olan müşahidəçilər gün ərzində səsvermə prosesi ilə bağlı 3 dəfə (8:30, 13:00, 20:00) dairə üzrə koalisiyanın məsul şəxslərinə məlumat vermiş, onlar isə öz növbəsində müvafiq olaraq (10:00, 14:00, 20:30) koalisiyanın mərkəzi ofisini məlumatlandırmışlar. Alınmış məlumatlar KİV-lər vasitəsilə ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmışdır.

Müəyyən edilmişdir ki, müşahidə aparılan məntəqələr qanunauyğun olaraq vaxtında səsverməyə açılmış, komissiya üzvləri və qeydiyyatdan keçmiş müşahidəçilərin əksəriyyəti öz yerlərində olmuşlar. Seçicilərin səs verməsi üçün lazımı şərait yaradılmış, səsvermə prosesi ümumən qanunauyğun keçirilmiş, ictimai asayişin pozulması hallarına yol verilməmişdir. Məmurların və polis əməkdaşlarının seçki prosesinə qanunsuz müdaxiləsi hallarına yol verilməmişdir. Epizodik olaraq baş vermiş qanunsuzluq halları ilə bağlı

daxil olan müraciətlər operativ olaraq araşdırılmış, aradan qaldırılması üçün müvafiq seçki komissiyalarına müraciət edilmişdir.

80 dairə üzrə müşahidəşilərdən alınmış məlumatlara görə, seçicilərin səsvermə prosesində iştirakı 49.8% olmuşdur.

Seçkilərin nəticələri ilə bağlı yekun sənədlər yaxın zamanda toplanaraq, 2 həftə ərzində yekun hesabat açıqlanacaqdır. Bütün məntəqələrdən materiallar toplandıqdan sonra koalisiyanın müvafiq qrupları tərəfindən araşdırılacaq, sistemləşdiriləcək, yol verilmiş nöqsanlar öyrəniləcək, əldə edilmiş uğurlar qeyd olunmaqla təkliflər paketi hazırlanıb müvafiq dövlət qurumlarına, beynəlxalq təşkilatlara və ictimaiyyətə təqdim olunacaqdır.

IX. İlkin təklif və tövsiyələr

- Qapalı müəssələrdə seçkilərin təşkili və namizədlərin təşviqat imkanlarına yenidən baxmaq.

- Namizədlər üçün pulsuz efir vaxtının artırılması məsələsinə yenidən baxmaq.

- Debatların vaxtı müəyyənləşərkən DSK-ların qərarlarından şikayət verilmiş seçki dairələri üzrə namizədlərin debatını mübahisə həll olunanadək təxirə salmaq, bütün namizədlərin həmin debatda iştirakına şərait yaratmaq.

- Təşviqat kampaniyasının müddətinin azlığı namizədlərin öz platforma və proqramlarını seçicilərə lazımı səviyyədə təqdim etmələrinə imkan vermir, seçicilərin namizədlər arasında effektiv seçim etmək imkanlarını məhdudlaşdırır. Bu müddəti 5 həftəyədək uzatmaq.

- TV-lərdə ödənişli reklam üçün güzəştli şərtlər tətbiq etmək, bu reklamı ictimai reklam kimi qiymətləndirərək vergilərdən azad etmək.

- Seçki dairələrinin ərazisində təşviqat lövhələrinin sayını artırmaq.

- Seçki şikayətlərinin operativ araşdırılması və zəruri qərarların qəbul edilməsi üçün DSK-ların yanında yaradılmış ekspert qruplarının işini təkmilləşdirmək.
- Seçki rəsmilərinin, siyasi partiya nümayəndələrinin, potensial namizədlərin və qadın, əlil, ahıl, qaçqın, ilk dəfə səs verəcək gənclər arasında seçki hüququ ilə bağlı ardıcıl maarifləndirmə işi aparmaq.
- Müşahidəçilik institutunun inkişafı ilə bağlı qanunvericiliyin təkmilləşməsi və seçki texnologiyalarının inkişaf etdirilməsi üçün beynəlxalq təcrübənin tətbiq edilməsi.

X. Yekun

2010-cu ilin parlament seçkiləri prosesində bir çox müsbət yeniliklər tətbiq olunmuşdur. İlk dəfə olaraq Azərbaycanda elektron səsvermənin tətbiq edilməsi seçki prosesinin təkmilləşdirilməsi yolunda uğurlu addım hesab edilməlidir.

”Parlament – 2010” Seçki Monitorinqi Komissiyası bəyan edir ki, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər müşahidə aparılan 80 dairədə Seçki Məcəlləsinin tələblərinə və seçkilərlə bağlı beynəlxalq standartlara uyğun keçirilmiş, seçicilərin 49.8%-i səsvermədə iştirak etmişdir.

Seçki prosesində səsvermənin nəticələrinə təsir edəcək ciddi qanun pozuntuları və qüsurlara yol verilməmişdir. Bəzi məntəqələrdə səsvermə prosesində nəticəyə təsir göstərməyən müəyyən qüsurlar, qanun pozuntuları və çatışmazlıqlar qeydə alınsa da, ümumilikdə, müşahidə aparılan 80 dairədə səsvermə və səslərin sayılması prosesi qanunauyğun keçirilmiş və baş tutmuş hesab olunmuşdur.

II. BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLARIN SEÇKİNİN NƏTİCƏLƏRİ İLƏ BAĞLI MÖVQEYİ

BEYNƏLXALQ MÜŞAHİDƏ MISSİYASI

**Azərbaycan Respublikası – Parlament Seçkiləri,
7 Noyabr 2010**

İLKİN FAKTLAR VƏ NƏTİCƏLƏR ÜZRƏ BƏYANAT

Bakı, 8 noyabr 2010 – İlkən nəticələr üzrə təqdim edilən bu Bəyanat ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosu (ATƏT/DTİHB), ATƏT-in Parlament Assambleyası (ATƏT PA), Avropa Şurasının Parlament Assambleyası (AŞPA) və Avropa Parlamentinin (AP) birgə fəaliyyətinin nəticəsidir.

Seçkilərin ATƏT və Avropa Şurasının demokratik seçkilər barədə öhdəlikləri, həmçinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə cavab verib-vermədiyini müəyyən etmək üçün qiymətləndirmə aparılmışdır. İlkən nəticələr üzrə təqdim edilən bu bəyanat seçki prosesi bitən zaman təqdim olunur. Yekun qiymətləndirmə qismən həm də seçki prosesinin sonrakı mərhələlərinin keçirilməsi, səs-lərin sayılması və nəticələrin elan edilməsi, həmçinin seçki günün-dən sonra daxil olan şikayət və yaxud müraciətlərə baxılmasından

asılı olacaqdır. ATƏT/DTİHB tərəfindən seçki prosesinin başa çatmasından 8 həftə sonra gələcək təkmilləşdirmə üçün tövsiyələr paketinin də daxil olduğu ətraflı yekun hesabat hazırlanacaqdır. ATƏT-in PA-sı bu hesabatı 30 Noyabrda Astanada keçiriləcək Büro Görüşü zamanı təqdim edəcəkdir. AŞPA-nın nümayəndə heyəti öz hesabatını Assambleyanın 2011-ci il Yanvar sessiyasında təqdim edəcəkdir. AP öz hesabatını Noyabrda keçiriləcək Xarici İşlər Komitəsində təqdim edəcəkdir.

İLKİN NƏTİCƏLƏR

Azərbaycan Respublikasında 7 noyabr, 2010-cu il tarixində keçirilən Parlament Seçkiləri sülh şəraiti və bütün müxalifət partiyalarının siyasi prosesdə iştirakı ilə səciyyəli olsa da, seçkilərin aparılması ölkənin demokratik inkişafında əhəmiyyətli irəliləyişin əldə edilməsi üçün qənaətbəxş hesab edilməmişdir.

Ümumilikdə, Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) seçki prosesinin texniki aspektlərini yaxşı təşkil etmişdir. Bununla belə, mətbuat və sərbəst toplaşmaq azadlığına tətbiq edilən məhdudiyətlər, namizədlərin qeydiyyatı zamanı meydana çıxan çatışmazlıqlar müxalifəti zəiflətməmiş və canlı siyasi diskursun mövcudluğunu qeyri mümkün etmişdir. Bu və məhdud rəqabət mühiti seçicilər üçün məlumat əsaslanmış seçim etməyi çətinləşdirən nahamar oyun meydançası yaratmışdır. Seçicilərə mərkəzləşdirilmiş seçici siyahısını yoxlamaq, düzəliş və əlavələr etmək üçün sorğu göndərmək imkanının yaradılması, MSK-nın mətbuat da daxil olmaqla seçiciləri maarifləndirmə kampaniyası aparması müsbət inkişaf olaraq qiymətləndirilir.

Seçki günü səsvermə prosesi müşahidəçilər tərəfindən izlənən 1100 səsvermə məntəqəsində (5175 məntəqədən) demək olar ki 90 faizində müsbət qiymətləndirilmiş, 10 faizində isə ciddi problem-

lərin olduğu qeyd edilmişdir. Prosesi Müşahidəçilər tərəfindən izlənen 150 səsvermə məntəqəsinin üçdə birində pozuntularla müşayiət edilmiş səsələrin sayılması prosesi bir sıra yerlərdə topa bülətenlərin atılması kimi problemləri də nəzərə almaqla pis və yaxud çox pis olaraq qiymətləndirilmişdir.

Prosesin mənfi aspektlərinə daxildir:

- İctimai və Siyasi həyatın bir partiya tərəfindən idarə edilməsi.
- Dairələr səviyyəsində nöqsanlarla müşayiət olunan namizədlərin qeydiyyatı alınması prosesi iqtidar partiyası tərəfindən irəli sürülən namizədlərin demək olar ki hamısının, müxalifət partiyalarının namizədlərinin isə yarısından daha azının qeydiyata alınmasına gətirib çıxarmış və bununla da seçilmək hüququna təsir göstərmişdir.
 - Elektron mətbuatda alternativ fikirlərin yoxluğuna, tənqidi çap mətbuatının qıtlığına gətirib çıxaran, balanslaşdırılmış və tərəfsiz xəbər ötürücülüğünün çatışmazlığı.
 - Məhbus jurnalistlərin həbsi məsələsinin həllini tapmaması.
 - Effektiv kampaniya üçün vacib olan resurslara siyasi partiyaların qeyri bərabər çıxışı.
 - Kampaniya üçün yararsız yerlərin ayrılması və bu ərazilərdən kənarında müxalifət namizədlərinin siyasi toplantılarının əngəllənməsi.
 - Seçici və namizədlərə hədə-qorxu gəlinməsiylə bağlı daxil olan tutarlı məlumatlar və inzibati resurslardan sui istifadə edilməsi.
 - Kampaniya müddətinin qısaldılması ilə bağlı son anda edilən qanunvericilik dəyişiklikləri.
 - ATƏT/DTİHB və Avropa Şurası Venesiya Kommissiyasının bundan öncəki hesabatında qanunvericiliklə bağlı qeyd edilmiş tövsiyələrin yerinə yetirilməmiş olaraq qalması.
 - Seçki Kommissiyalarının təşkili prinsipindən irəli gələn seçki administrasiyasında hökumətyönlü qüvvələrin üstünlüyünün davam etməsi.
 - Seçkilərə aid şikayətlərlə bağlı görülən hüquqi tədbirlər çox zaman vədəsiz, qeyri effektiv və hüquqi cəhətdən əsaslandırılmamışdır.

Prosesin müsbət aspektlərinə daxildir:

- Keçmiş seçkilərdən fərqli olaraq, bütün partiyalar bu seçkilərdə iştirak etmişlər.

- Bütün müxalifət nümayəndələri

MSK-da öz yerlərini tutmuşlar.

- MSK tez tez açıq iclaslar keçirmiş, bütün tələbləri hüquqi zaman çərçivəsində tamamlamış və öncədən qaydaları diqqətlə hazırlayıb işləmişdir.

- MSK bütün namizədlərə ictimai televiziya da dəyirmi masa müzakirələrində dörd dəqiqəlik pulsuz efir vaxtı ayırmışdır.

- Qeydiyyatından imtina edilmiş

172 namizəddən qırx üçünün şikayəti təmin olunmuşdur.

- Bir çox sayda beynəlxalq və yerli müşahidəçilər qeydə alınmışlar; beynəlxalq müşahidəçilər MSK ilə yaxşı əməkdaşlıqdan məmnun qalmışlar.

- Bütün əsas siyasi partiyaların namizədləri arasında milli azlıqların nümayəndələri təmsil olunmuşlar.

- Keçən parlament seçkilərinə nisbətə qadın namizədlərin sayı 10 faizdən 13 faizə qədər artmışdır.

Müşahidəçilərin təmsil etdikləri təsisatlar yeni seçilmiş Parlament və ölkədə demokratik quruculuğun daha da inkişaf etməsi üçün səy göstərən hökumətlə əməkdaşlıq etməyə hazırdır.

İLKİN FAKTLAR

Qısa İcmal

3 Sentyabr 2010 tarixində Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev Konsitutisiyaya uyğun olaraq 7 Noyabrda keçiriləcək Parlament Seçkilərini elan etdi. Seçki iqtidar partiyası və müxalifət partiyaları arasındakı dialoq çatışmazlığı ilə səciyyələnən siyasi şəraitdə keçirildi. 2005ci ildə keçirilən parlament seçkilərinin nəticələri bəzi müxalifət partiyaları tərəfindən qəbul edilməmişdir və nəticədə 2006-cı ilin May ayında parlamentə keçirilən təkrar seçkilər və 2008-ci ilin Oktyabrında keçirilən prezident seçkiləri də eyni partiyalar tərəfindən boykot edilmişdir.

Azərbaycanda icraedici hakimiyyətin parlamentə nisbətən daha geniş səlahiyyətlərə malik olduğu güclü prezident sistemi mövcuddur. Cari parlamentdə (Milli Məclis) çoxluq təşkil edən Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) 125 yerdən 64-nə malikdir. Qırx beş yer, müstəqil namizəd olaraq seçilmiş, lakin adətən hakim partiyayı dəstəkləyən millət vəkillərinə məxsusdur. Müxalifət daha kiçik paya malikdir: müxalifət partiyası olan Müsavatın parlamentdə təmsil olunan millət vəkillərinin sayı dördüddür. Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası (AXCP) daxil olmaqla bəzi müxalifət

partiyaları 2005-ci¹ ildə keçirilən parlament seçkilərindən sonra qazandıqları yerlərdən imtina etmişlər.

Hüquqi Çərçivə və Seçki Sistemi

Bu seçkilərin əsaslandığı ilkin qanunvericilik sənədləri Konsitutiya (1995, 2009cu ildə düzəlişlər edilib) və Seçki Məcəlləsidir (2003, 2010-cu ildə düzəliş edilib). Hüquqi çərçivəyə Sərbəst Top-

¹ Beynəlxalq Müşahidə Missiyasının 2005-ci ildə keçirilən Parlament seçkiləri barədə “ATƏT-in bir sıra öhdəliklərini qarşılamadığı və Avropa Şurasının və demokratik seçkilərin standartlarına uyğun gəlməməsi” kimi yekun bəyanat vermişdir.

laşmaq Azadlığı (2008), Radio və Televiziya Yayımaları haqqında Qanun, Mülki Prosesual Məcəllə, Cinayət Məcəlləsinin müvafiq müddələri və İnzibati Xətalər Məcəlləsi, həmçinin Mərkəzi Seçki Kommissiyasının (MSK) qaydaları daxildir.

Seçki Məcəlləsi seçkilərin bütün növlərini nizamlayır və qəbul olunduğu vaxtdan bəri bir neçə dəfə düzəlişlər edilib. Son düzəlişlər, çox az ictimai müzakirə nəticəsində tələsik şəkildə 2010cu ilin İyununda edilib. Seçki müddəti yenidən azaldılaraq 75 gündən 60 günə qədər azaldıldı, həmçinin kampaniya müddəti də qısaldıldı, indi bu müddət seçki günündən 23² gün öncə başlayır. Bundan əlavə, düzəlişlər namizədlərə kampaniya üçün dövlət tərəfindən ayrılan məhdud maliyyənin verilməsini nəzərdə tutan bəndləri aradan qaldırırdı. Düzəlişlər, ATƏT/DTİHB və Avropa Şurası Venesiya Komissiyası tərəfindən hazırlanmış, xüsusilə hökumətyönlü qüvvələrin dominantlığına şərait yaradan bir sistemin qurulmasına imkan verən və bununla da ictimaiyyətin inamını qazanması şübhə doğuran seçki komissiyalarının təşkil olunmasına dair uzun müddətdir ki, mövcud olan tövsiyələri yerinə yetirməmişdir. Digər tövsiyələr, seçki mübahisələrinin həll edilməsi, namizədlərin uyğunluğu, yenidən sayma üçün qaydalar və seçki nəticələrinin ləğv edilməsi, və hərbi hissələrdə səsvermə ilə bağlıdır.

Seçki Məcəlləsi bəzən təkrarlardan ibarətdir və namizədin uyğunluğu, şikayətlər və appelyasiya prosesi də daxil olmaqla bir neçə qeyri müəyyən məqamları ehtiva edir. Prezident seçkilərindən fərqli olaraq diaspora üçün parlament seçkilərində səsvermə imkanı yaradılmamışdır. Həmçinin seçki günü xəstəxanalarda olub seçki məntəqəsinə gələ bilməyən seçicilər üçün xüsusi səsvermə prosesi mövcud deyildir. Müsbət irəliləyiş olaraq 2008-ci ildə keçirilmiş prezident seçkilərindən sonra Mülki Prosesual Məcəlləyə Seçki Məcəlləsində seçki ilə bağlı mübahisələrlə əlaqədar məhkəmə yurisdiksiyasına dair müddəalardakı ziddiyətlər aradan qaldırıldı və bu müvafiq müddəanın tətbiqini asanlaşdırdı.

² 2005-ci il parlament seçkiləri vaxtı rəsmi kampaniya müddəti 60 gün idi.

Seçkilər majoritar sistem əsasında həyata keçirilir. Deputatlar parlamentə 125 tək mandatlı dairələrdən beş illik müddətə seçilir. Seçkilərdə ən çox səs toplamış namizəd seçilmiş hesab edilir. Seçki Məcəlləsində bildirilir ki, hər dairədə qeydiyyatdan keçmiş seçicilərin sayı dairə üzrə seçicilərin orta sayının 10 faizindən kənara çıxmamalıdır. MSK dairə sərhədlərinə bəzi xırda düzəlişlər etsə də təxminən 35 dairədə qeydiyyatdan keçmiş seçicilərin sayı orta göstəricidən 10 faiz çox və bəzən də nəzərəcarpan dərəcədə yüksək olur ki, bu da səsvermə hüququnun bərabərliyini şübhə altına qoyur.³

Seçki Administrasiyası

Qarşıdan gələn seçkilərin idarə olunması MSK, 125 Dairə Seçki Komissiyası (DSK, hər dairə üzrə bir) və təxminən 5.175 Məntəqə Seçki Komissiyasından (MnSK) ibarət üç mərhələli quruluşa malikdir. On bir dairə seçki komissiyası hökumətin kontrolu altında olmayan ərazilərdə yerləşən dairələr üzrə cavabdehdir. Bu cür “Mühacirətdə olan Dairə Seçki Komissiyaları” bu ərazilərdən məcburi köçkün olmuş 340.000 insana xidmət etmişdir bu dairələrə daxil olan səsvermə məntəqələri ölkənin müxtəlif bölgələrinə pərakəndə şəkildə səpələnmişdir. Bütün komissiyalar beş illik müddətə seçilmiş daimi orqanlardır⁴ Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq parlamentdə çoxluq təşkil edən partiya (iqtidar partiyası, YAP) tərəfindən namizədliyi irəli sürülən üzvlər, müstəqil namizəd olaraq seçilmiş parlament üzvləri və parlamentdə azlıq təşkil edən (parlamentdə təmsil olunan yerdə qalan partiyalar) partiyaların üzvləri üçün hər komissiyada üç bərabər kvota ehtiyat şəklində saxlanır. Qanuna əsasən, seçki komissiyalarının sədrlərinin hamısı parlamentdə çoxluq təşkil edilən partiyanın üzvləri arasından seçilir.

³ Seçki Məcəlləsində qeyd edilir ki, ümumilikdə fərq beş faizdən yuxarı ola bilməz. Digər 43 dairə ümumi dairələri 5 faizdən 78ə qədər çatdırmaqla bu hüquqi məhdudiyətdən daha çox fərqlənir.

⁴ Seçki komissiyası cari tərkibdə 2006-cı ildə təşkil olunmuşdur.

MSK bu seçkilərə hazırlıqlar prosesində çox fəal olmuşdur. MSK çoxsaylı qayda və nizamnamə işləyib-hazırlamış və mətbuat da daxil olmaqla, geniş seçici məlumatlandırma və maarifləndirmə kampaniyasını başlatmışdır. Bununla belə, ATƏT/ DTİHB Seçki Müşahidə Missiyası namizədlərin qeydə alınması zamanı imza toplamaq üçün vətəndaşların şəxsiyyət vəsiqələrinin etibarlılığına, həmçinin sərbəst toplaşmaq və seçki kampaniyasının aparılmasına dair hüquqi prosedurların yerinə yetirilməsi üçün yazılı təlimatların çatışmazlığını qeyd etmişdir. MSK həmçinin Dairə Seçki Komissiyaları, polis və icra strukturları üçün təlimlər təşkil etmişdir. MSK mətbuatı, ATƏT/ DTİHB Seçki Müşahidə Missiyasını, iclaslarda iştirak üçün xüsusi icazə olmaqla yerli müşahidəçiləri dəvət etməklə tez tez iclaslar keçirmişdir. Bununla belə, MSK üzvləri çox vaxt iclasdan əvvəl müzakirə üçün zəruri olan ilkin qərarlar və bütün sənədlərlə təmin edilmirlər.

Seçici Qeydiyyatı

MSK mərkəzləşdirilmiş seçici reyestrinin saxlanmasına görə fəal seçici maarifləndirməsi kampaniyası vasitəsilə ciddi şəkildə səy göstərmişdir. Bütün səsvermə məntəqələrinin seçici siyahısı MSK-nın saytında və seçki dairələrində ictimaiyyətə açıq şəkildə yerləşdirilmişdir. ATƏT/

DTİHB Seçki Müşahidə Missiyası yeni seçici adlarının daxil edilməsi və yaxud düzəlişlər edilməsinə əsasən seçicilərin onlayn şəkildə bu məlumatla tanış olmalarını müşahidə etmişdir. Bununla belə, 13 Oktyabr tarixində seçici siyahısında təxminən 4.8 milyon seçicini qeydiyyata almış MSK və Azərbaycanda 18 yaşdan yuxarı olan əhəlinin sayını 1 Yanvar 2010 cu il tarixində 6 million elan etmiş Dövlət Statistika Komitəsinin göstəriciləri arasında böyük ziddiyyət vardır.

13 Oktyabrdan sonra seçki günü də daxil olmaqla seçici siyahısı yalnız Dairə Seçki Komissiyaları tərəfindən dəyişdirilə bilər. Bu

dəyişikliklərin nəticəsi olaraq qeydiyyatata alınmış seçicilərin sayı 4,844,116 çatmışdır, hansı ki 13 Oktyabrda olan saydan 1,262 nəfər azdır.⁵

Namizədliyin İrəli Sürülməsi və Qeydiyyat

Namizədin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesinə DSK-lar nəzarət edir. Siyasi partiyalar və yaxud partiya blokları, seçici qrupları tərəfindən və yaxud şəxsi təşəbbüs əsasında namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərin sayı 1400-dür. DSK təqdim olunmuş sənədləri 5 gün ərzində nəzərdən keçirməli və namizədliyin irəli sürülməsini təsdiq etməlidir.

Namizədin qeydiyyatdan keçirilməsi üçün DSK digər məsələlərlə yanaşı, namizədi dəstəkləyən ən azı 450 etibarlı seçici imzası almalıdır.⁶ DSKlara cəmi 1.115 potensial namizəd öz qeydiyyat sənədlərini təqdim etmişdir və bunlardan 743 nəfər qeydə alınmışdır. 52 nəfər namizədliyini geri çəkəndən və 1 nəfərin qeydiyyatdan imtinasından sonra 690 nəfər seçkidə rəqabət aparır. Bunlardan 326 nəfərin namizədliyi siyasi partiyalar və yaxud seçki blokları tərəfindən irəli sürüldüyü halda, 364 nəfər müstəqil namizəd vardır. Müxalifət partiyaları tərəfindən namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərin yarısından çoxu qeydiyyatata alınmadığı halda, hakim Yeni Azərbaycan

Partiyasının (YAP) bütün namizədləri qeydə alınmışdır. Qeydiyyat üçün sənədlərini təqdim edən

111 YAP üzvünün hamısı (114 nəfərin namizədliyi irəli sürülmüşdür) qeydə alınmışdır. AXCP–Müsavat blokunun namizədliyini irəli sürdüyü şəxslərindən 38 nəfəri, “Qarabağ” və “İslahat” blokunun müvafiq olaraq namizədliyini irəli sürdüyü 95 və 97 nəfərdən 34 və 31-i qeydə alınmışdır. Bir çox namizədlərin qeydiyyatından əksər instansiyalarda imtina edilməsi Seçki Məcəlləsinin müddəala-

⁵ www.azstat.org/publications/azfigures/2010/en/004.shtml.

⁶ İmza əvəzinə mailiyyə depozitinin təqdim edilməsi imkanı 2008-ci ildə Seçki Məcəlləsindən çıxarılmışdır.

rının ədalətsizcəsinə məhdudlaşdırılmış şəkildə tətbiqi və digər qanunvericilik məsələləri ilə bağlı olmuş və bir çox hallarda hüquqi əsasını tapmamışdır. Nəticə etibarilə namizədlərin fəaliyyəti sərhədlənmiş və seçilmək hüququ heç bir əsas olmadan məhdudlaşdırılmışdır. Bu isə ATƏT-in mövcud tələblərinə, ATƏT-in 1990-cı il Kopenhagen Sənədinin 7.5 və 7.6 bəndlərinə və Avropa İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin 3-cü maddəsinə ziddir.

Namizədin xeyrinə toplanmış imzaların etibarsız olması DSK-lara namizədi qeydiyyatla almaqdan imtina etməyə əsas verən və bir çox hallarda narahatçılıq yaradan başlıca səbəb olmuşdur. ATƏT/DTİHB SMM tərəfindən seçicilərin şəxsiyyət vəsiqəsinin tarixi bitdiyi üçün seçicilərin imzaları DSK tərəfindən etibarsız hesab olunmasıyla bağlı 13 hal aşkarlanmışdır.⁷ Qeydiyyatla bağlı digər imtinalar təqdim edilmiş imzaların etibarlılığı ilə bağlı DSK-nın fikirlərinə əsaslanmışdır.⁸ Bu narahatlıq doğuran məqam olmuşdur, belə ki DSK gəldiyi nəticələrdə qrafoloqların və yaxud digər mütəxəssislərin rəyinə əsaslanmamışdır.⁹ Bəzi hallarda seçicilərin imzalarının etibarsız hesab edilməsi seçicilər, namizədlər və ya imzaları toplamış şəxslər barədə təqdim edilmiş məlumatların natamam olmasından qaynaqlanmışdır.¹⁰

Seçki Məcəlləsinə əsasən namizədin qeydə alınmasından imtina edilməsi barədə qərar verilməzdən əvvəl namizədə yoxlama prose-

⁷ “İnsan naminə” bloku tərəfindən irəli sürülmüş namizədlər (23 və 90 sayılı DSK), “AXCP–Müsavat” bloku tərəfindən irəli sürülmüş namizədlər (44, 90, 117 sayılı DSK), “Qarabağ” bloku tərəfindən irəli sürülmüş namizədlər (57, 117 SAYLI DSK), Demokratik Azərbaycan Dünyası Partiyası (90 sayılı DSK) və müstəqil namizədlər (40 sayılı DSK).

⁸ “AXCP–Müsavat” bloku tərəfindən irəli sürülmüş namizədlər (29, 47, 50, 64, 80, 94,95, 109 sayılı DSK), “Qarabağ” bloku (11, 23, 63, 99, 110 sayılı DSK), “İslahat” bloku (53, 67, 109 sayılı DSK), “İnsan Naminə” bloku (90 sayılı DSK) və müstəqil namizədlər (40, 42, 43, 60, 79, 80, 110, 117, 122 sayılı DSK).

⁹ Seçki Məcəlləsinin 59.2 maddəsi müstəqil ekspertlər və mütəxəssislərdən ibarət ekspert qrupunun yaradılmasına imkan verir.

¹⁰ “AXCP–Müsavat” bloku (29, 44, 50, 90, 106, 117 sayılı DSK-lar), “Qarabağ” bloku (57, 99, 117 sayılı DSK) tərəfindən namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərə və müstəqil namizədlərə (43, 60,69, 72, 122 sayılı DSK-lar) münasibətdə. Bəzi hallarda imza sahiblərinin qeydiyyatda olduğu kəndlərdə küçə adlarının olmaması faktına baxmayaraq imzalar ünvanların natamam göstərilməsi səbəbiylə etibarsız hesab edilmişdir.

duru haqqında xəbərdarlıq edilməli, onun nəticələri barədə məlumat verilməli və mübahisə doğuran imzaların etibarlılığını sübut etmək və müvafiq düzəlişlərin edilməsi üçün imkan yaradılması¹¹ kimi hüquqi təminatların mövcudluğuna baxmayaraq,

ATƏT/DTİHB SMM-ə bir çox DSK-ların qeydiyyat prosesi, o cümlədən imzaların yoxlanılması ilə bağlı fəaliyyətlərində açıqlığın və şəffaflığın olmaması barədə məlumatlar daxil olmuşdur.¹²

Bundan əlavə, Seçki Məcəlləsinin qeydiyyatdan imtinaya dair qərarın “buraxılan səhvə (qüsura, pozuntuya) mütənasib olmalıdır” kimi bir bəndlə şərtlənməsinə baxmayaraq, bu bəndə istinad edilməsi müşahidə edilməmişdir, belə ki, gələcək namizədlərin qeydiyyatından imtina çox zaman onların sənədlərində əksini tapmış kiçik texniki səhvlərə görə həyata keçirilmişdir.

ATƏT/DTİHB SMM-ə seçkilərə imza etmək və ya imzalarını geri götürmək üçün hədə-qorxu gəliniyi və təzyiqlərin göstərildiyi barədə tutarlı məlumatlar daxil olmuşdur.¹³ Bundan başqa ATƏT/DTİHB SMM namizədlərə, onların qohumlarına və nümayəndələrinə qarşı birbaşa hədə-qorxu gəliniyi barədə məlumatlar almışdır.¹⁴

¹¹ Seçki Məcəlləsinin 59.3, 59.13 və 60.4-cü maddələri.

¹² 11, 29, 38, 40, 42, 43, 44, 47, 50, 57, 60, 62,63, 64, 67, 73, 75, 76 79, 80, 86, 94, 99, 111, 116, 122 sayılı DSK- lar.

¹³ ATƏT/DTİHB SMM seçici qruplarının müvafiq DSK-ya birgə məktub göndərərək, imzalarını geri götürdüklerini bildirdikləri 14 halı sənədləşdirmişdir. Bütün bu hallarda söhbət ya müxalifətdən olan namizəddən, ya da müstəqil namizəddən getmişdir və bu cür təsirə məruz qalmış namizədlərin hamısı imzalarını geri götürmüş şəxslərə yerli hakimiyyət və ya seçki orqanları tərəfindən təzyiq göstərildiyini iddia etmişlər. Bu cür halların səkkizi “AXCP–Müsavət” blokunun irəli sürdüyü namizədlərə, ikisi Klassik Xalq Cəbhəsi Partiyasının və “Qarabağ” blokunun namizədlərinə və yerdə qalanları isə hərəsinə bir hal olmaqla, “İslahat” blokunun namizədinə və müstəqil namizədə münasibətdə müşahidə edilmişdir. Qeyd olunan hallar 29, 40, 53, 57, 62, 67, 72, 79, 80, 86, 106 və 117 sayılı dairələrdə baş vermişdir.

¹⁴ Yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən namizədlərə hədə-qorxu gəlinməsi ilə bağlı iddialar on dairədən daxil olmuşdur. Bu halların 65, 73, 82, 83, 89 və 98 sayılı dairələrdə AXCP–Müsavət namizədlərinə; 99, 113 və 115 sayılı dairələrdə “Qarabağ” blokunun namizədlərinə və 83 və 88 sayılı dairələrdə Demokratik Azərbaycan Dünyası Partiyasının namizədlərinə qarşı müşahidə edildiyi bildirilmişdir.

Təşviqat Mühiti

Siyasi mühit məhdudlaşdırılmış olaraq qalır və bir partiyanın icimai və siyasi həyatda dominantlığı və siyasi alternativlərin margi-nallaşması ilə xarakterizə olunur. Rəsmi seçki kampaniyasının başlamasından əvvəlki dövr siyasi partiyaların aşkar fəallıqlarının yoxluğu ilə səciyyələnmişdir. Rəsmi kampaniyanın başlamasından əvvəl seçki orqanlarının siyasi partiya və namizədlərin mümkün toplantılarına dair Seçki Məcəlləsini çox məhdud şəkildə şərh etməsi müxalifət partiyaları tərəfindən başlıca problem olaraq göstərilmişdir.¹⁵ Seçkiöncəsi mühit ATƏT-in 1990-cı il Kopenhagen Sənədinin 7.6 və 7.7-ci müddəaları, həmçinin Avropa İnsan Haqları Bəyannaməsinin 11-ci maddəsinə zidd olaraq fundamental hüquqların məhdudlaşdırılması səbəbindən siyasi ideyalar və platformaların azad və ədalətli rəqabətinə imkan yaratmamışdır. Bəzi iştirakçılar seçki prosesinə az inam olduğunu iddia etmişlər.

İcra strukturları görüşlərin keçirilməsi üçün bir neçə kiçik yer ayırmışdır. Xüsusilə Bakı və bəzi digər şəhərlərdə belə yerlərin sayı qeydiyyata alınmış seçicilərin sayı və dairənin ərazisinin ölçüsünə nisbətdə məhdudlaşdırılmış və mərkəzdən ətrafda yerləşən ərazilər ayrılmışdır. Baxmayaraq ki, rəsmi ayrılımlı yerlərdən əlavə digər yerlərdə təbliğat xarakterli hər hansı görüşün keçirilməsi qeyri qanuni hesab olunur,¹⁶ bəzi namizədlər icra strukturlarına xəbər

¹⁵ “AXCP–Müsavat” Bloku tərəfindən planlaşdırılan yeganə müxalifət mitinqi Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin “planlaşdırılmış mitinqi əsassız” hesab etdiyini bəyan etməsi və MSK sədrinin təşkilatçıları mümkün mənfəət nəticələr barədə xəbərdarlıq etməsindən sonra təxirə salınmışdır. Eyni səbəbi əsas gətirən Bakı İcra Hakimiyyəti sonradan təxirə salınan 17 Oktyabra planlaşdırılmış ikinci mitinqə də etiraz etmişdir.

¹⁶ Sərbəst Toplaşmaq haqqında Qanunda göstəriləyi kimi, yalnız aidiyyəti icra strukturu təklif edilmiş yerlərin siyahısını dəyişdirmək hüququna malikdir, və icra strukturları tərəfindən partiyalara qeyri qanuni hesab olunan mitinqlərin keçirilməməsi barədə xəbərdarlıq edilmişdir. Qanuna əsasən, hər hansı mitinq təşkilatçısı 5 gün öncədən planlaşdırılmış mitinq barədə icra strukturlarını yazılı xəbərdarlıq etməlidir. Seçki kampaniyası müddətində qanunun tətbiqi üçün xüsusi qaydalar mövcud deyildir. Bununla belə, DSK-lar namizədlərə təsdiq edilmək üçün mitinqlərin keçiriləcəyi barədə yazılı müraciət etmək barədə şifahi təlimatlar vermişlər.

vermədən kiçik miqyaslı görüşlər keçirmişlər. ATƏT/DTİHB SMM-in müşahidəçilərinə rəsmən ayrılmış yerlər də daxil olmaqla namizədlərin təbliğat fəaliyyətinə polis və yerli icra strukturları tərəfindən maneçilik törədilməsi barədə məlumatlar daxil olmuşdur.¹⁷

Seçki kampaniyası ümumilikdə sakit, sönük və ictimai marağa az səbəb ola biləcək şəkildə keçmişdir. Siyasi platformalar və məsələlərə az yer verilmişdir; yerli əhalinin problemləri namizədlərin seçicilərlə görüşləri zamanı gündəlikdə başlıca yeri tutan məsələlər olmuşdur. İqtidar partiyası, həmçinin müxalifət partiyaları tərəfindən geniş miqyaslı görüşlərin və yaxud aksiyaların keçirilməsi müşahidə edilməmişdir. Təbliğat əsasən namizədlər və onların dəstəkçiləri tərəfindən qapı-qapı gəzib müzakirələr aparmaq prinsipi ilə aparılmışdır. Namizədlər və yaxud partiya liderləri arasında iqtidar və müxalifət partiyaları arasında hər hansı ictimai debat təşkil edilməmişdir. Çox məhdud həcmdə təşviqat materiallarından istifadə edilir və bu cür materiallar əsas etibarilə hakimiyət orqanları tərəfindən bu məqsədlə ayrılmış lövhələrdə yerləşdirilmiş kiçik plakatlardan ibarətdir.

Yeni dəyişdirilmiş Seçki Məcəlləsinə görə təbliğat müddəti qısaltılmış və siyasi partiyaların və namizədlərin dövlət hesabına mailliyələşdirilməsinə son qoyulmuşdur. Namizədlərin bir çoxu

2005-ci¹⁸ illə müqayisədə təbliğat kampaniyası müddətinin əhəmiyyətli dərəcədə azaldılması və bununla da uyğun təbliğat kampaniyasının aparılması üçün lazım olan vaxtın azlığından narahatlıqlarını bildirirlər. Müxalifət partiyaları və bir sıra müstəqil namizədlər ATƏT/DTİHB SMM-in müşahidəçilərinə kampaniya aparmaq imkanlarının məhdudlaşmasına səbəb olan dövlət mailliyəsinin çatışmazlığı və ümumilikdə onlara açıq şəkildə

¹⁷ 16, 19, 23, 34, 42, 47, 57, 61, 85 sayılı dairələrdən icra strukturları və/və yaxud polis tərəfindən rəsmi surətdə ayrılmış görüş yerlərinə müdaxilə və maneçilik törədilməsi haqqında məlumatlar daxil olmuşdur. ATƏT/DTİHB SMM-in müşahidəçiləri 113 sayılı dairənin kiçik müxalifət mitinqində qeyri mütənasib sayda çox polisin olduğu barədə məlumat vermişlər.

¹⁸ 2005-ci ildə kampaniya müddəti 60 gündən 23 günə qədər azaldılmışdır.

mailiyyə və yaxud digər dəstək verəcəyi halda fərdi sahibkarların qorxudulması nəticəsində yaranan ümumi mühitdən şikayət etmişlər. Bəzi müxalifət namizədləri təbliğat məqsədləri üçün ofis kirayələməkdə problemlərlə üzləşmişdir.

Dövlət orqanları işçilərinin cəlb olunduğu 19 dairədən xüsusiləkdə bir namizədin xeyrinə administrativ resursların sui istifadəsi haqqında məlumatlar daxil olmuşdur. ATƏT/DTİHB SMM- in müşahidəçilərinə dövlət işçilərinə YAP namizədlərinə səs vermək və yaxud hər hansı namizədin təbliğat kampaniyası zamanı görüşlərə qatılmaları üçün onlara təzyiqlərin edilməsi barədə tutarlı məlumatlar daxil olmuşdur.¹⁹ ATƏT/DTİHB SMM-in müşahidəçiləri Naxçıvan şəhərində YAP namizədinin kampaniyası zamanı partiya fəalının hansı dövlət işçisinin görüşə qatılıb qatılmadığını yoxlaşmasının şahidi olmuşdur. Bu cür hadisələr ATƏT-in 1990-cı il Kopenhagen Sənədinin dövlət və siyasi partiyaların bir birindən ayrı olduğunu bildirən- 5.4-cü müddəasını şübhə altına alır.

Mətbuat

Azərbaycanda bir neçə televiziya stansiyasının bütün ölkə üzrə yayımlanmasına baxmayaraq, elektron mətbuatda müstəqil və obyektiv xəbər ötürücülüynün yoxluğu və tənqidi qəzetlərin azlıq təşkil etməsi məlumata əsaslanmış seçim etmək üçün vətəndaşların plüralist və tərəfsiz informasiyaya çıxışını məhdudlaşdırır. Bundan başqa, xüsusilə zorakılıq, həbslər,²⁰ defamasiya şikayətləri²¹ və tənqidi fikir

¹⁹ Bu cür məlumatlar 1, 2, 4, 8, 10, 11, 21, 23, 29, 34, 41, 47, 53, 57,72, 89, 113, 116, 125 sayılı dairələrdən daxil olmuşdur.

²⁰ Qəzet redaktoru Eynulla Fətullayev Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin onu dərhal azadlığa buraxmaq haqqında qərarına baxmayaraq hələ də həbsdədir.

²¹ Yüksək rütbəli dövlət rəsmisinin ATƏT/DTİHB SMM-ə verdiyi məlumata görə yaxın gələcəkdə defamasiyanın ləğvi qanunvericilikdə öz əksini tapa bilər.

bildirən jurnalistlərə digər formalarda edilən və cəzasız qalan²² təzyiqlər nəticəsində ifadə azadlığının vəziyyətinin pisləşməsindən narahatlıqlarını ifadə edirlər. Nəticə etibarilə, jurnalistlərin bir çoxu bu cür aqibətlə üzləşməmək üçün özünüsenzura metodundan istifadə edirlər.

Heç bir müxalifət partiyası və yaxud blokunun qeydiyyatda alınmış namizədlərinin sayı 60-dan yuxarı olmadığı üçün, yalnız iqtidar partiyası İctimai TV və dövlət tərəfindən mailiyyələşdirilən qəzetlərdə pulsuz efir vaxtı və yerdən istifadə edə bilmişdir. Bu səbəbdən MSK İctimai TV-də dəyirmi masa debatları şəklində təşkil olunan müzakirələrdə iştirak üçün hər bir namizəd üçün dörd dəqiqəlik pulsuz efir vaxtının ayrılması barədə qərar qəbul etmişdir. Ayrılmış dörd dəqiqəlik efir vaxtı onlar üçün öz ismarıclarını seçicilərə çatdırma bilmələri üçün yeganə imkan olmuşdur, belə ki, heç bir digər yerli televiziya kanalı namizədlərin iştirakı ilə hər hansı debat və yaxud siyasi tolk şou təşkil etməmişdir. Namizədlər həmçinin dövlət qəzetlərində ayrılmış pulsuz yerlərdən də istifadə edə bilər və siyasi təbliğat üçün ödənişli vaxt ala bilərlər, baxmayaraq ki, yalnız 2 yerli televiziya kanalı buna imkan yaratmış və yalnız 15 namizəd bundan yararlanmışdır.

Rəsmi seçki kampaniyası dövründə KİV-də seçki proseslərinin işıqlandırılması diqqətin əsas etibarilə seçki kampaniyasına deyil, daha çox seçkinin prosedur aspektlərinə yönəldilməsi ilə xarakterizə olunur.²³ İctimai Kanal da daxil olmaqla, bütün başlıca televiziya kanalları kampaniya kontekstindən kənar şəkildəgüc strukturlarının fəaliyyətini geniş şəkildə işıqlandırmışlar.²⁴ Tez-tez əldə edil-

²² Bax, ATƏT-in Mətbuat Azadlığı üzrə Nümayəndəsinin ATƏT-in Daimi Şurasına ünvanladığı Müntəzəm Hesabatı, 29 İyul, 2010 http://www.osce.org/documents/pr/2010/07/45552_en.pdf və Avropa Şurasının 1750 sayılı qətnaməsi “Azərbaycanda demokratik institutların funksiyası”, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1750.htm>.

²³ Monitoring aparılmış bütün kanallar MSK-nın işini geniş işıqlandırmışlar.

²⁴ Bura eyni zamanda hökumət tərəfindən yeni yolların, məktəblərin, parkların, teatrların və yeni YAP ofisinin açılışı və yaxud mənzil, ev, maşın və digər hədiyyələrin paylanması kimi mərasimlərin işıqlandırılması da daxil olmuşdur.

miş nailiyyətlərə və uğurlara istinad etməklə, dövlət rəsmilərinin işi və həyata keçirdikləri tədbirlər barədə müsbət fikrin aşılınması tendensiyası aydın müşahidə edilir, lakin onların fəaliyyəti barədə müstəqil və tənqidi fikirlərə umumi götürdükdə, hələlik yer ayrılır. Müxalifətin fəaliyyətinin isə televiziya kanallarında işıqlandırılması demək olar ki, müşahidə olunmur.²⁵

İTV kampaniyanın başlanması tarixindən etibarən dövlət rəsmilərinin fəaliyyətlərinə aidiyyəti olan siyasi və seçki ilə bağlı xəbərlərə daha az yer vermək istiqamətində müəyyən səy göstərsə də, yenə də onlara digər siyasi xadimlər ilə müqayisədə daha çox diqqət ayrılır.²⁶ 28 Oktyabrdan başlayaraq, İTVnin xəbərlər bölməsi qeydiyyatda alınmış bütün siyasi partiyaların və blokların nümayəndələri ilə qısa müsahibələr təşkil etmişdir. Həmçinin İctimai Televiziya “Xalq Seçir” adlı bütünlükdə seçkilərə həsr olunmuş xüsusi proqram yayımlamışdır. Namizədlər arasında debtlərin təşkil olunmasından əlavə proqram həm də seçkilərə hazırlıq və seçicilərin maarifləndirilməsinə diqqət yönəlmişdir.

Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən AzTV icra strukturları və hakim partiyanın xeyrinə açıq aşkar ikili mövqe nümayiş etdirmişdir.²⁷ Özəl kanalların əksəriyyəti eyni yanaşmanı tətbiq edirlər.

²⁵ Seçki Məcəlləsinin 69.1-ci maddəsi qeydiyyatdan keçmiş bütün namizədlərə eyni imkanların tanınmasını təmin edir. Seçki Məcəlləsinin 77.1-ci maddəsi İctimai TV və dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən qəzetlərin namizədlər üçün bərabər imkanlar yaratmasını təşviq edir. Əlavə olaraq, Televiziya və Radio Yayımaları haqqında Qanunun 32-ci maddəsi proqramların hazırlanması zamanı tərəfsiz, müfəssəl, dolğun və həqiqi məlumata əsaslanmağı təşviq edir.

²⁶ 15 Oktyabr–6 Noyabr tarixləri arası prezidentin fəaliyyəti barədə əsas etibarilə pozitiv məlumatlar çatdıran

xəbərlərə 44 dəqiqədən artıq vaxt sərf olursa da, seçki kampaniyasının ilk 11 günü ərzində bu cür xəbərlərə təxminən 20 dəqiqə vaxt ayrılmışdır. Bundan başqa, hökumət və YAP-la bağlı xəbərlərə müvafiq olaraq 37 və təxmini beş dəqiqə vaxt sərf olunmuşdur. Bunun əksinə olaraq, əsas müxalifət blokunun fəaliyyəti ilə bağlı neytral xarakterli xəbərlərə ümumilikdə üç dəqiqə yarım vaxt ayrılmışdır, 15–25 oktyabr tarixləri arasında isə neytral xarakterli xəbərlərə 20 saniyədən az vaxt sərf olunmuşdur.

²⁷ Rəsmi kampaniya müddətində AzTV tamamilə 4 saat və 24 dəqiqə prezidentə, 1 saat və 26 dəqiqə hökumətə və 24 dəqiqədən çox YAP-a həsr etmişdir. Bunun əksinə olaraq müxalifət bloku neytral 4 saniyəyə malik olmuşdur.

Bəzi özəl kanallar tərəfindən müxalifət namizədlərini və jurnalistləri nüfuzdan salan materiallar hazırlanmışdır.

Özəl kanal – ANS kanalında xəbərlərin əsas hissəsi hakimiyyət orqanları və hakim partiya barədə məlumatlara həsr edilmişdir, lakin İctimai TV kimi ANS TV-də də müxalifətdən olan namizədlər barədə də müəyyən xəbərlər yayımlanmışdır.²⁸ Bu kanalın lisenziyası keçmişdə ləğv edilmiş və həmçinin kanal Milli Televiziya və Radio Şurası (MTRŞ) tərəfindən bu il iki xəbərdarlıq almışdır,²⁹ bu xəbərdarlıqlardan biri verilişlərin birində nalayiq ifadələrin işlədilməsinə görə edilmişdir ki, bu da MTRŞ-dan bildirildiyi kimi azyaşlıların qorunması üçün mövcud qaydaların³⁰ pozulmasıdır. MTRŞ müxalifət qəzetinin redaktorunun bir qadınla seks səhnəsini əsas xəbər proqramı zamanı bir neçə dəfə yayımlayan Lider telekanalına qarşı heç bir tədbir görməmişdir. Bir saatlıq proqram zamanı təbliğat müddətinin 12 dəqiqə ilə sərhədlənməsinin MTRŞ tərəfindən məhdud şərh edilməsi nəticəsində ANS namizədlər arasında heç bir debatın təşkil edilməməsini qərara almışdır.³¹

Çap mətbuatının ümumilikdə televiziya nisbətən daha geniş şəkildə fərqli baxışlara yer verməsinə baxmayaraq, dövlət tərəfindən mailiyyətləşən *Azərbaycan və Respublika* qəzetləri hökumətə açıq dəstək vermişlər və özəl qəzet olan *Zerkalo* hökumətin fəaliyyətini əsasən neytral və pozitiv perspektivdən işıqlandırmışdır. MSK dövlətin maliyyələşdirdiyi mətbuat orqanlarının xəbərləri balanslaşdırıl-

²⁸ Məsələn, yalnız İctimai TV və ANS AXCP–Müsavat blokunun qeydiyyat prosesiylə bağlı tənqidini xəbərlərdə işıqlandırmışdır.

²⁹ Televiziya və Radio Yayınıları haqqında Qanuna əsasən üçüncü xəbərdarlıq lisenziyanın ləğvi ilə nəticələnə bilər.

³⁰ Uşaq və Azyaşlıların Fiziki, Əqli və Mənəvi İnkişafına Təsir Göstərən Proqramlar üçün nəzərdə tutulmuş

Xüsusi Qaydalar toplusunun 2.7 və 2.8-ci bəndlərinə əsasən saat 07:00və 23:00 arasında erotik filmlər və seks barədə verilişlər in yayımlanması və qeyri-münasib sözlərin işlədilməsi qadağandır.

³¹ MRTŞ siyasi təbliğat və debatlar üçün ayrılmış proqramların hər saatında 12 dəqiqəlik məhdudiyət tətbiq edilmişdir. Bu qərara əsasən əgər namizəd debatlar zamanı öz platforması barədə danışsın, bu siyasi təbliğata daxildir və 12 dəqiqəlik limit tətbiq olunur.

mamış şəkildə işıqlandırılmasına qarşı hər hansı effektiv vasitənin tətbiq edilməsi üçün tədbir görməmiş və bununla da ATƏT-in 1990-cı il Kopenhagen Sənədinin 7.8-ci müddəasında əksini tapmış öhdəliklərə zidd olaraq namizədlər və siyasi partiyalar üçün bərabər imkanların yaradılmasını təmin etməkdə iflasa uğramışdır.³²

Qadınların İştirakı

Qadın və kişilər arasında bərabərlik Konstitusiyaya və Qadın və Kişilər arasında Bərabərliyin Dövlət tərəfindən Təmin edilməsi ilə bağlı Qanunla təmin olunsay da, qadınların siyasət, seçkilər və hökumətdə iştirakını dəstəkləyən xüsusi tədbirlər yoxdur. Bəzi azsaylı istisnaları çıxmaq şərtilə, qadınlar Azərbaycan siyasətində yüksək profilə malik deyillər. Cari parlamentin tərkibində təmsil olunan 125 millət vəkildən 14-ü qadındır. Hazırda 20 nazir arasında qadın yoxdur.

Bu seçkilərdə qeydiyyatdan keçmiş namizədlərin 13 faizi qadınlardır, bu 2005-ci il seçkilərindən 3 faiz çoxdur. YAP tərəfindən namizədlikləri irəli sürülmüş 20 qadımdan sənədlərini təqdim etmiş 19 qadının hamısı qeydiyyata alınmışdır. “AXCP–Müsavat” blokunda isə namizədlikləri təqdim olunmuş 4 qadımdan 1-i qeydiyyata alınmışdır. “Qarabağ” bloku tərəfindən namizədlikləri irəli sürülmüş 5 qadın namizədin heç biri qeydiyyata alınmamış, Klassik Xalq Cəbhəsi Partiyası tərəfindən namizədlikləri irəli sürülmüş 5 qadımdan 2-i qeydiyyata alınmışdır. Qadın namizədlərin əksəriyyəti seçkiyə müstəqil olaraq qatılmış namizədlərdir. Seçki administrasiyasının yuxarı pillələrində təmsil olunmuş qadınların sayı da qənaətbəxş deyildir. MSK-nın 18 üzvündən 4-nün qadın olmasına baxmayaraq, 125 dairə sədrindən yalnız 3-ü qadındır. Seçki günündə beynəlxalq müşahidəçilər

³² ATƏT-in 1990-cı il Kopenhagen Sənədinin 7.8-ci müddəası mətbuata ayrılma şərtlilik olmadan maneəsiz çıxışı təmin edir.

tərəfindən baş çəkilməmiş məntəqə seçki kommissiyalarında qadınların sədr olduğu məntəqələr 32 faiz təşkil etmişdir. Məntəqə seçki kommissiyalarının üzvlərinin 60 faizi qadınlardır.

Milli Azlıqların İştirakı

Milli azlıqların Azərbaycan əhalisinin təxminən 10 faizini təşkil etməsinə baxmayaraq, milli azlıqlarla bağlı olan məsələlər seçkilər zamanı qabardılan problemlər arasında olmamışdır. Seçkilərdə xüsusi olaraq hər hansı milli azlığın maraqlarını təmsil edən siyasi partiya iştirak etmir. Bununla belə, bütün siyasi partiyalar tərəfindən irəli sürülmüş namizədlərin içərisində milli azlıqlara rast gəlmək mümkündür.

Müraciət və Şikayətlər

Vaxtı uzadılan şikayətlər və müraciətlərin tutarlı şəkildə əsaslandırılmayan qərarlarla nəticələnməsi səbəbindən ümumilikdə şikayətlərin təmin edilməsi üçün effektiv tədbirlər görülməmişdir. Müraciət və şikayətlər seçicilər, namizədlər, siyasi partiyalar və bloklar və onların nümayəndələri, müşahidəçilər və seçki kommissiyaları tərəfindən edilə bilər. Seçki kommissiyalarının seçki hüququna xələl gətirəcək hərəkətləri daha yuxarı pilləli seçki kommissiyası tərəfindən araşdırıla bilər. Seçki kommissiyalarının şikayətlər üzrə qərarları, həmçinin MSK-nın qərarları və hərəkətləri Appelyasiya Məhkəməsi tərəfindən araşdırıla bilər. Sonrakı mərhələdə Appelyasiya Məhkəməsinin qərarlarına Ali Məhkəmədə baxılması mümkündür.

Seçki Məcəlləsi seçki ilə bağlı mübahisələrə baxılması üçün müvafiq olaraq, doqquz və üç nəfərdən ibarət MSK və DSK səviyyəli ekspert qruplarının yaradılmasını nəzərdə tutur. Məcəllə belə

ekspertlərin təyinatı üçün heç bir kriteriya müəyyən etməyib.³³ Bir qayda olaraq, ekspert qrupları kommissiya üzvləri və işçilərindən təşkil olunur. ATƏT/DTİHB-nin müşahidələrinə əsasən ekspert qrupunun faktları qiymətləndirməsi sual doğuran məqamlardandır, belə ki, nəşr olunmuş məşvərətçi rəylərdə detallı arqumentlər öz əksini tapmamışdır.

Seçki günündən öncə edilmiş müraciət və şikayətlərin baxılması üçün 3 gün vaxt verilir. Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulduğu kimi ekspert qrupları araşdırma vaxtının uzadılmasını xahiş edə bilər. Bu müddəa bir qədər problemlidir, belə ki, o daha artıq vaxt müddətini müəyyən etmir. Bu üsul MSK tərəfindən geniş şəkildə istifadə edilmiş və süründürməçiliyə, eyni zamanda seçki kampaniyasının müddətinin qısaltılmasına səbəb olaraq effektiv və zamanında tədbir görülməsini şübhə altına qoymuşdur. Ali Məhkəmə tərəfindən işlərin baxılmasına ən azı 6 Noyabra qədər davam etmişdir.

Noyabrın 2-nə qədər MSK tərəfindən 234 şikayətə baxılmışdır ki, bunların da 175-i namizədlərin qeydiyyatla bağlı DSK-dan verdiyi şikayətlər olmuşdur. Digər şikayətlər isə DSK-ların fəaliyyətsizliyi və qeyri qanuni hərəkətləriylə bağlı olmuşdur. MSK namizədlərin qeydiyyatı ilə bağlı 35 şikayəti və 85-ci dairədən olan namizədin təzyiq nəticəsində namizədliyini geri götürməsilə bağlı şikayətini təmin etmişdir. Şikayətlərə baxış tələsik şərait, müzakirələrin az sayda olması, bəzən isə heç olmaması ilə səciyyələnmişdir; MSK bütün hallarda ekspertlərin rəyini qəbul etmişdir. Yalnız bir halda şikayətçi MSK-nın şikayətə baxış iclasında iştirak edərək öz arqumentlərini təqdim edə bilmişdir. MSK şikayətlər üzrə ekspert rəyi olaraq qrafoloqdan istifadə etdiyini bildirmişdir. DSK tərəfindən ən azı 100 şikayətə baxılmışdır ki, bunların əksəriyyəti icra strukturları və bələdiyyələr tərəfindən qeyri qanuni müdaxilə və seçki kampaniyasına digər namizədlər tərəfindən maneçilik törədilməsiylə bağlı olmuşdur. Bunların əksəriyyəti səbəbsiz və

³³ Seçki Məcəlləsinin 112.1.1-ci maddəsi hüquqşünas olan şəxslərin bu qruplara daxil edilə bilməsinin mümkünlüyünü təsbit edir. Bu qrupların təyin edilməsi MSK tərəfindən aparılır.

əsassız hesab olunmuşdur. Qanun pozuntuları zamanı MSK və DSK-nın qərarlarının böyük əksəriyyətində tutarlı və təfsilatlı dəlillər öz əksini tapmamışdır.³⁴ Əlavə olaraq, hüquqi düzəliş vasitələri qərarlarda öz əksini tapmamışdır. Bu da ATƏT-in 1990-cı il Kopenhagen Sənədinin 5.10 və 5.11-ci müddəalarını şübhə altına alır.

Noyabrın 8-dən başlayaraq Bakı Appelyasiya Məhkəməsinə 100 müraciət daxil olmuş və bu müraciətlərdən 89-na mahiyyəti üzrə baxılmışdır. 4 şikayət istisna olmaqla, bunların demək olar ki, hamısında DSK-nın namizədlərin qeydiyyatından imtinası ilə bağlı qərarların ləğvi xahiş olunur. Yalnız 5 şikayət təmin edilmişdir. Tərəflərin məhkəmə dinləmələri zamanı öz arqumentlərini təqdim etmək imkanına malik olmuşlar; lakin əksər hallarda məhkəmə şikayətçilər tərəfindən təmin edilən şahidlərin ifadələrini və digər sübutları qəbul etməkdən imtina etmişdir. Qrafoloqlar tərəfindən ekspertizaya cəmi 32 sənəd göndərilmişdir. Aidiyyəti üzrə hüquqi təminatların tərkibindəki ikimənalı fikirlərə görə müraciətlərin edilməsi üçün qoyulan son tarixə hər zaman əməl edilməmişdir;³⁵ məhkəmə son tarixlərlə bağlı qeyri ardıcıl mövqe sərgiləmişdir. Yerli qanunvericiliyə zidd olaraq³⁶ Appelyasiya Məhkəməsinin qərarlarının böyük əksəriyyətində təfsilatlı və tutarlı əsaslandırılmaya rast gəlinmir və onlar şikayətçinin gətirdiyi dəlilləri müvafiq qaydada araşdırmır.

ATƏT/DİHB SMM namizədlərin qeydiyyatı ilə əlaqədar Ali Məhkəmə tərəfindən ən azı 30 işə baxılması faktı ilə tanışdır. Bu halların dördündə Ali Məhkəmə Apelyasiya Məhkəməsinin qərarlarını ləğv etmiş və namizədlərin qeydiyyatına şərait yaratmışdır. Namizədin xeyrinə olan sonuncu yekun qərar Noyabrın 3-ü qəbul edilmişdir, baxmayaraq ki namizədlərin qeydiyyatla bağlı mübahisələrini həll etmək üçün Ali Məhkəmənin bundan sonrakı dinləmələri seçki günündən sonra baş tuta bilər.

³⁴ Seçki Məcəlləsinin 25.2.2 və 112.4-cü maddələri.

³⁵ Seçki Məcəlləsinin 112.1-ci maddəsi.

³⁶ Mülki Prosesual Məcəllə (220.1 və 220.4-cü maddələr məhkəmə qərarlarının dəlilləri də daxil etməsini təsbit edir

Yerli Müşahidəçilər

Seçki Məcəlləsi bütün seçki prosesi boyunca beynəlxalq və yerli seçki müşahidəsinin aparılmasını nəzərdə tutur. Ümumilikdə 46,630 və 1,029 beynəlxalq müşahidəçi MSK və DSK tərəfindən qeydiyyatda alınmışdır. 5,444 yerli müşahidəçi 11 Qeyri Hökumət Təşkilatını (QHT) təmsil edir, təxmini 8,378 nəfər partiya müşahidəçisi olaraq qeyd alınmışdır. Yerdə qalanlar isə fərdi müşahidəçi olaraq qeydiyyatdan keçmişdir. Bəzi QHT-lər “Parlament–2010” koalisiyası, Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafı Assosiasiyası, Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMMD) və “Demokratiyanı Öyrənmə” İctimai Birliyi uzunmüddətli və qısamüddətli müşahidələr həyata keçirilmişdir. Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən qeydiyyatından imtina edilmiş³⁷ SMMDEM müşahidəçiləri fərdi şəkildə akkreditasiyadan keçmişlər.

Seçki Günü

Seçki gününün ümumilikdə sakit, eyni zamanda gərgin keçməsinə baxmayaraq beynəlxalq müşahidəçilər seçki qutularına topa bülletenlərin atılması faktı da daxil olmaqla ciddi sayda qayda və prosedur pozuntularının olduğu haqda məruzə etmişlər. MSK seçki axşamı dairələr və ətraf ərazilər üzrə nəticələrin hesablanmasına başlamışdır. MSK-nın ilkin nəticələrinə görə seçici fəallığı 50 faiz olmuşdur.

Qutuların açılması proseduru da baş çəkilməmiş səsvermə məntəqələrinin 21 faizində mənfi qiymətləndirilmişdir. Bu cür qiy-

³⁷ Bu iş hal hazırda Bakı Appelyasiya Məhkəməsindədir. SMDT-nin sələfi olan Seçki Müşahidə Mərkəzinin (SMM) qeydiyyatı QHT olaraq 14 May 2008-ci ildə Ədliyyə Nazirliyinin iddiası əsasında rayon məhkəməsi tərəfindən ləğv edilmişdir. Bu məsələ ilə əlaqədar SMM-in şikayəti hal hazırda Avropa İnsan Haqları Məhkəməsində həllini gözləyən işlər sırasındadır.

mətləndirmənin səbəbi seçki qutularının üzərindəki möhürün seriya nömrəsinin qeyd edilməməsi, istifadə edilməmiş QCՎ-*n*in ləğv olunmaması, və ilkin tərtib olunmuş protokollarda seçki bülletenlərinin sayının qeyd edilməməsi olmuşdur.

Beynəlxalq müşahidəçilər müşahidə aparılan 1100 səsvermə məntəqəsinin təxmini 90 faizində pozitiv qiymətləndirmə aparmışdır (5,175 məntəqədən), lakin içərisində ciddi problemlərin müşahidə olunduğu məntəqələrin sayı təxmini 10 faizdir. Bir nəfərin bir neçə dəfə səs verməsinin qarşısını almaq üçün nəzərdə tutulan başlıca ehtiyat tədbiri-seçicilərin barmağının mürəkkəbə batırılmasının yerinə yetirilməməsi geniş yayılmış prosedur pozuntusu kimi qeydə alınmışdır. Müşahidə aparılmış məntəqələrin 12 faizində seçicilərin hamısının barmağının mürəkkəbə batırılması yoxlanılmamış, məntəqələrin 7 faizində isə seçicilərin hamısının barmağı mürəkkəbə batırılmamışdır. Bir neçə məntəqə seçki komissiyasında bu qaydanın yerinə yetirildiyi ümumiyyətlə müşahidə edilməmişdir. Beynəlxalq müşahidəçilərin verdiyi məlumatlar əsasən, 95 səsvermə məntəqəsində seçici siyahısında imzaların oxşar olması, 61 sayda seçki qutularına topa bülletenlərin atılması halları və beş səsvermə məntəqəsində karusel əməliyyatının həyata keçirilməsi müşahidə edilmişdir. Əlavə olaraq, müşahidə aparılan səsvermə məntəqələrinin 7 faizində qrup şəklində səsvermə halları müşahidə edilmişdir. Müşahidə aparılmış səsvermə məntəqələrinin 7 faizində seçicilərin hamısı seçki blanklarını gizli şəkildə doldurmamışdır. Müşahidə aparılmış məntəqələrin 45 faizindən çoxunda fiziki qüsuru olan insanların səs verməsinə şəraitin olmaması qeydə alınmışdır.

Beynəlxalq müşahidəçilərin verdikləri məlumatlara əsasən səsvermə məntəqələrində və məntəqələrdən kənar 63 ərazidə gərginlik yaşanmış, seçicilərə səs vermək üçün təsir göstərmək cəhdlərinin sayı 18 olmuş və doqquz hədələmə halına rast gəlinmişdir. 78 seçki məntəqəsində səlahiyyəti çatmayan şəxslərin olmasına, 13 ərazidə seçki prosesinə birbaşa müdaxilə və yaxud yönləndirmə prosesinə rast gəlinmişdir. Müşahidə aparılmış səsvermə məntəqələrinin 91 faizində namizədlər, partiyalar və seçki bloklarının

səlahiyyətli nümayəndələrinin iştirak etdiyi məlum olmuş və məntəqələrin 56 faizində partiya təmsilçiliyi olmayan yerli müşahidəçilərin iştirak etdiyi məlum olmuşdur. Beynəlxalq müşahidəçilərə müşahidəçilər və səlahiyyətli nümayəndələrin səsvermə məntəqələrindən çıxarılması, onlara təzyiqlərin edilməsi, həbslər və fiziki hücumlara məruz qalması barədə məlumatlar daxil olmuşdur. 114 səsvermə məntəqəsində beynəlxalq müşahidəçilərə müşahidə aparmaq məhdudlaşdırılmışdır.

Beynəlxalq müşahidəçilər səsələrin hesablanması prosesinin 31 faizini mənfə qiyətləndirmişlər. Müşahidə edilən səsvermə prosesinin 11 faizindən çoxunda səyyar və daşınmaz seçki qutularında blankların sayının seçici siyahısındakı imzalardan daha çox olması, 24 seçki qutusunda blankların dəstə və ya topa şəklində yerləşməsi müşahidə edilmişdir ki, qutulara topa bülletenin atılmasının daha erkəndən baş verməsi ehtimal olunur. Bir neçə əzsaylı halda Məntəqə Seçki Komissiyaları səsələrin sayılmasını ayrıca otaqda həyata keçirmişlər. 12 məntəqədə nəticələrə müdaxilə edilmişdir.

Səsələrin sayılmasının dördə bir hissəsindən çoxunda əhəmiyyətli sayda prosedür səhvlərinin olması müşahidə edilmişdir. Çoxlu sayda Məntəqə Seçki Komissiyaları seçici siyahısında olan seçici imzalarının, QCV-nin, səyyar səsvermə ilə bağlı müraciətlərin sayılması və protokollara daxil edilməsi kimi qanunun tələb etdiyi ən sadə prosedurları yerinə yetirməmişdir. Bülletenlərin yararlılığı hər zaman tutarlı və ardıcıl şəkildə nəzərdən keçirilməmiş, səsələrin sayılması zamanı 61 faiz mübahisəli seçki bülletenlərinə Məntəqə Seçki Komissiyası səs verməkdən imtina etmişdir. Səsələrin sayılması prosesinin 21 faizi zamanı hər kəsin bülletenlərin necə işarələndiyini aydın görmək imkanı olmamış, səsələrin sayılmasının 33 faizində isə protokola daxil edilməzdən öncə məlumatlar ucadan elan edilməmişdir.

Məntəqə Seçki Komissiyalarının 30 faizindən çoxunda protokolun nəticələrini yekunlaşdırmaqla bağlı problem yaşanmışdır. 8 Məntəqə Seçki Komissiyası ilkin protokola daxil etdiyi məlumat yenidən nəzərdən keçirmişdir. Yekun protokolların öncədən imzalanmasına və tam doldurulmasına 10 halda rast gəlinmiş,

qələmlə doldurulmasına 12 halda rast gəlinmişdir. Bəzi Seçki Məntəqə Kommissiyaları qanunun tələblərinə uyğun olaraq səslerin sayılması başa çatandan dərhal sonra protokolları doldurmamışdır. Səslerin sayılması prosesinin 35 faizində Məntəqə Seçki Kommissiyası protokolun surətini ictimai baxış üçün təqdim etməmiş və bir çox hallarda müşahidəçilərin tələblərinə baxmayaraq onlara da protokolların surəti təqdim edilməmişdir.

Təqdim olunan sənədin rəsmi əsli yalnız İngilis dilində olan variantı hesab olunur. Bununla belə bu bəyanatı Azərbaycan dilində də əldə etmək mümkündür.

MISSİYA HAQQINDA MƏLUMAT VƏ MİNNƏTDARLIQ

ATƏT/DTIHB Seçkiləri Müşahidə Missiyası 28 Sentyabrda Bakıda 16 ekspertin mərkəzdə və 22 uzunmüddətli müşahidəçinin Azərbaycanın regionlarında yerləşdirilməsi ilə işə başlamışdır. ATƏT Parlament Assambleyası 14–17 oktyabrda seçkiöncəsi səfərdə olmuş və AŞPA-nın seçkiöncəsi missiyası 18–21 Oktyabrda Bakıya səfər etmişdir.

Seçki günü ATƏT Parlament Assambleyasının nümayəndə heyətinin 51 üzvü, AŞPAnın nümayəndə heyətinin 31 üzvü və Avropa Parlamentinin nümayəndə heyətinin 16 üzvü də daxil olmaqla 405 qısamüddətli müşahidəçi təyin edilmişdir. Ümumilikdə ATƏT üzvü olan 41 ölkədən müşahidəçilər gəlmişlər. 5175 səsvermə məntəqəsindən 1200-də səsvermə müşahidə edilmişdir. 144 səsvermə məntəqəsində səslerin sayılması prosesi müşahidə edilmişdir.

Cənab Volfqanq Qrössrük (Avstriya), ATƏT PA-nın Vitse Prezidenti və ATƏT PA Nümayəndə Heyətinin Rəhbəri ATƏTin fəaliyyətdə olan Rəhbəri tərəfindən Xüsusi Əlaqələndiricisi təyin edilmiş və ATƏTin qısamüddətli müşahidə missiyasına rəhbərlik etmişdir. Cənab Pol Uill (Belçika) AŞPAnın nümayəndə heyətinə

rəhbərlik etmişdir. Xanım Anneli Yaatteenmaki (Finlandiya) Avropa Parlamentinin nümayəndə heyətinə rəhbərlik etmişdir. Səfir Odriy Qlover (Böyük Britaniya) ATƏT/DTİHB Seçki Müşahidə Missiyasının rəhbəridir.

Müşahidəçilər onları seçkiləri müşahidə etməyə dəvət etdikləri üçün Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarına, göstərdiyi əməkdaşlığa və akkreditasiya sənədlərinin təmin edilməsinə görə Mərkəzi Seçki Kommissiyasına, Xarici İşlər Nazirliyi və digər dövlət orqanlarına əməkdaşlıq və yardıma görə təşəkkür edir. Həmçinin müşahidəçilər ATƏT-in Bakı Ofisi, Avropa Şurası Baş Katibinin Xüsusi Nümayəndəsi, Avropa Birliyinin Nümayəndəliyi, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən səfirliklər və beynəlxalq təşkilatlara əməkdaşlığa və göstərdikləri dəstəyə görə minnətdarlığını bildirir.

Əlavə məlumat üçün:

- Səfir Odriy Qlover, ATƏT/DTİHB Bakıdakı Seçki Müşahidə Missiyasının rəhbəri (+994–12–598 2556);
- Cənab Yens Eşənbexer, ATƏT/DTİHB Sözcüsü (+48–603–683 122) və yaxud Cənab Drü Hislop, ATƏT/DTİHB Seçki Məsləhətçisi, Varşava (+48–22–520 0600);
- Petra Jezkova, ATƏT AP, +994 (0) 502507318 və yaxud +45 6010 8173, petra@oscepa.dk;
- Vladimir Dronov, AŞPA, +994 (0) 507833741 və yaxud +33 663 49 37 92, vladimir.dronov@coe.int;
- Alina Alexandra Georgescu, AP, +994 (0) 502255584 və yaxud +32498981364, alina.georgescu@europarl.europa.eu;

ATƏT/DTİHB SMMissiyasının Ünvanı:

45, Xaqani küçəsi
1010 Bakı, Azərbaycan Respublikası
Tel: +994–12–598 2556
Fax: +994–12–498 8067
Email: office@odihr.az

TürkPA müşahidə missiyası Azərbaycanda seçkilərin demokratik və beynəlxalq standartlara cavab verdiyini bəyan edib

(08 Noyabr 2010 10:26)

Türkdilli Ölkələr Parlament Assambleyasının (TürkPA) müşahidə missiyası Azərbaycanda seçkilərin demokratik və beynəlxalq standartlara cavab verdiyini bəyan edib.

Bu barədə Azərbaycanda parlament seçkilərini müşahidə etmiş TürkPA missiyasının üzvü, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin deputatı Mustafa Kabakçı bildirib.

Mustafa Kabakçının sözlərinə görə, TürkPA seçkiləri beynəlxalq müşahidəçilərlə bir yerdə müşahidə edib. Səfər çərçivəsində missiya xarici işlər naziri Elmar Məmmədov və MSK sədri Məzahir Pənahovla görüşüb.

Missiyanın bəyanatını oxuyan Mustafa Kabakçı qeyd edib ki, parlament seçkilərində Azərbaycandakı bütün siyasi və ictimai qüvvələr təmsil olunub, eyni zamanda beynəlxalq müşahidəçilərin fəaliyyəti üçün şərait yaradılıb. TürkPA missiyası Xəzər, Nərimanov və Binəqədi rayonlarında seçkilərin gedişini izləyib. Yaradılmış şəraiti yüksək qiymətləndirən Mustafa Kabakçı bildirib ki, müşahidə missiyası məntəqələrin açılışından bağlanışına, bülletenlərin sayılmasına qədər bütün prosesi izləyib.

”Seçki məntəqələrinin bir qisminə seçkilərin canlı olaraq yeni texnologiyalar vasitəsi ilə internet üzərindən izlənməsinə, həmçinin məcburi köçkünlərə səsvermə imkanları yaradılıb. Seçki komissiyalarının işlərinə müdaxilələr olmayıb. Exit-poll keçirilməsi üçün zəruri işlər həyata keçirilib», - deyərək türkiyəli deputat vurğulayıb.

Kabakçı bildirib ki, bu, TürkPA heyətinin Azərbaycanda ilk seçki müşahidəsidir. Bundan əvvəl TürkPA missiyası Qırğızıstanda keçirilən seçkiləri müşahidə edib.

”Türkiyə hər dövəmdə Azərbaycanın yanında olub. Kim Türkiyədə Azərbaycan əleyhinə olursa, o Türkiyə və Azərbaycanın düşmənidir, eyni zamanda əksinə», - deyə Kabakçı bəyan edib.

Qazaxıstan parlamentinin üzvü Amangeldi Mamışev də seçkiləri yaxından izlədiklərini, beynəlxalq müşahidəçilərə hər cür şərait yaradıldığını vurğulayıb. Qazaxıstanlı deputat bildirib ki, seçkilərin demokratik, qanunvericiliyin tələblərinə uyğun, heç bir insident olmadan keçirildiyini müşahidə ediblər: “Bəzi kiçik nöqsanlar da var ki, onlar seçkilərin nəticələrinə təsir göstərən hal sayıla bilməz”.

MDB müşahidə missiyası seçkilərin demokratik keçirildiyini açıqlayıb

“Azərbaycanda 7 noyabr parlament seçkiləri mütəşəkkil, demokratik və ən əsası Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun şəkildə keçib”. Bu barədə dünən MDB müşahidə missiyasının rəhbəri Sergey Lebedev Bakıda parlament seçkilərinin yekunları ilə bağlı keçirdiyi mətbuat konfransında bəyan edib. Bildirib ki, hakimiyyət azad və demokratik seçkilərin keçirilməsi üçün zəruri tədbirlər həyata keçirib, ayrı-ayrı pozuntular isə kütləvi xarakter daşmayıb və səsvermənin nəticələrinə təsir göstərməyib. Lebedevin sözlərinə görə, ümumilikdə, ATƏT-in müşahidə missiyasının da seçkilər barədə müsbət təəssüratı var. “Missiya üzvləri seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsində müsbət irəliləyişlərin olduğunu bildirib ki, bu da bütövlükdə MDB ölkələri üçün ümumi tendensiyadır. Biz demokratiyanı öyrənirik və biz yaxşı şagirdlərik. Seçki prosesinin bir sıra müddəalarına görə isə biz qərb dövlətlərini üstələyirik”. Missiya rəhbəri vurğulayıb ki, Azərbaycanda keçirilən parlament seçkiləri üçün şəffaflyq xarakterik olub. “Qərbdə çox nadir ölkələrdə seçki məntəqələrində səsvermənin qanuniliyinə nəzarət üçün bu qədər veb-kamera quraşdırılır. Bundan əlavə, seçki komissiyalarında ölkənin bütün siyasi qüvvələri təmsil olunub ki, bu da seçkilərin çox demokratik keçdiyini təsdiqləyir. Səslərin sayılmasında müxalifət nümayəndələrinin iştirakı da demokratik seçkilərin sübutudur. Hər deputat yerinə 5-dən 8-ə qədər namizədin irəli sürülməsi onu göstərir ki, vətəndaşlar ən real seçim imkanına malik olub və onlar bundan istifadə edib”. Lebedev qeyd edib ki, MDB müşahidə missiyasının aşkara çıxardığı pozuntular epizodik xarakter daşıyıb. Bu pozuntular arasında bəzi vətəndaşların adlarının seçici siyahısında yoxluğunu, eləcə də məntəqələrdə müşahidəçilər üçün stulların uzaqda qoyulmasını göstərib: “Bizim tövsiyələrimizdən sonra müşahidəçilərin yerləri bir qədər yaxına çəkilib. Missiyanın qərargahına ciddi nöqsanlar barədə siqnallar daxil olmayıb”. Bununla yanaşı, o deyib ki, bu çatışmazlıqlar kütləvi xarakter

daşımayıb və operativ şəkildə aradan qaldırılıb. “Heç kim bizim missiyamızın üzvlərinə hər hansı bir nöqsan təqdim etməyib, müşahidəçilər, eləcə də namizədlər tərəfindən hər hansı şikayət daxil olmayıb”. Missiya rəhbəri onu da deyib ki, ATƏT-in Azərbaycanda seçkilərlə bağlı yekun bəyanatı MSK səsvermənin nəticələrini rəsmən elan etdikdən sonra açıqlanacaq. “Biz ATƏT DTİHB kimi iki ay gözləməyəcəyik”, – deyən Lebedev bəyan edib ki, rəhbərlik etdiyi missiyanın tərkibinə 8 MDB dövlətindən 352 nümayəndə daxil olub və onlar 3 minə yaxın seçki məntəqəsində olublar. “Biz buraya Azərbaycan rəhbərliyinin dəvəti ilə gəlmişik və oktyabrın 18-dən seçki vəziyyətini müşahidə etmişik”. Missiyanın rəhbəri müşahidəçilərə göstərilən diqqəti xüsusi qeyd edib. Onun sözlərinə görə, seçki prosesi haqqında lazımi sənədlər və məlumatlar maneəsiz, sərbəst şəkildə təqdim olunub. MDB Parlamentlərarası Assambleyası müşahidə missiyasının rəhbəri Svetlana Orlova isə 114 seçki məntəqəsində müşahidə apardıqlarını, seçkilərin demokratik, şəffaf və əvvəlki seçkilərdən daha yüksək səviyyədə keçirildiyini bəyan edib. O, seçki komissiyalarının üzvləri və yerli müşahidəçilər arasında qadınların sayının çox olmasını yüksək qiymətləndirib. Rusiya Dövlət Dumasının nümayəndəsi Yelena Dubrovina seçkilərin sakit keçdiyini desə də, bir neçə irad da bildirib. Onun fikrincə, seçiciləri seçkilərə dəvət edən plakatların sayı az olub, seçki məntəqələrində namizədlər barədə məlumat olmayıb. Y. Dubrovina seçici aktivliyinin da az olduğunu söyləyib. Buna etiraz edən S. Lebedev isə qeyd edib ki, 50 faizdən artıq seçici aktivliyi yaxşı göstəricidir. O, MDB ölkələrinin heç birində barmaq boyanması üsulunun tətbiq edilmədiyini vurğulayaraq Azərbaycanda da bu üsulu ləğv etməyə çağırıb. Dubrovina fikirlərinə onu da əlavə edib ki, MSK-da apardıqları müşahidələr zamanı komissiyanın seçkilərə tam hazır olduğunu görüblər. MDB müşahidə missiyasının üzvü Andrey Knor isə 11 seçki məntəqəsində və bir neçə cəzaçəkmə müəssisəsində olduğunu, səsvermə üçün normal şərait yaradıldığını bildirib. O qeyd edib ki, onlar öz iradəsini ortaya qoyaraq səsvermə hüququndan istifadə ediblər: “Bü-

t n məhbuslar namizədlər barəsində məlumatlandırılıb. Seçkilərdə xırda nöqsanların müşahidə edildiyini deyən MDB müşahidə missiyasının üzvü bildirib ki, nöqsanlar seçkinin nəticəsinə təsir edəcək səviyyədə deyil”.